

נמץ הלכות ערלה ורבעי הארץ

אלה הן חמשים וחמש הלכות גדולות הנהגות
בנטיעות שבארצנו הטובה והקדושה תבנה ותכונן בב"א

הלכה ראשונה

באחד בתשרי ראש השנה לערלה ולרבעי ומאמתי מונין להם משעת נטיעה ואינו מונה מראש השנה לראש השנה אלא שלשים יום בשנה חשוב שנתו והוא שתקלוט הנטיעה קודם השלשים יום. וכמה הוא סתם הקליטה לכל האילנות שתי שכרות.

פרי ציון

באחד בתשרי כ"ו, איתא במשנה (ר"ה כ"ו) באחד בתשרי רה"ש כ"ו לנטיעה עכ"ל, פי' שני הערלה. ורבעי בתשרי מנין ואיתא בנמרא (שם ט:)
מלן דכתיב שלש שנים ערלים וכתיב ובשנה הרבעית יליף שנה שנה בתשרי
דכתיב מראשית השנה ועד אחרית השנה ודרשינן (שם ח:): קריה"ש נידון מה יהא
בסופה מה התם תשרי אף הכא תשרי (וי"א דילפינן מהא דכתיב מראשית חסר
אלף, והם אותיות תשרי) וליגמור שנה שנה מניחן דכתיב ראשון הוא לכם לחדשי השנה
דנין שנה שאין עמה חדשים משנה שאין עמה חדשים, ואין דנין שנה שאין עמה
חדשים משנה שיש עמה חדשים עכ"ל, וכתב רבנו כפירוש המשניות שם ד"ה ולנטיעה:
הוא דבר השם (ויקרא י"ט) שלש שנים יהי לכם ערלים ובשנה הרביעית יהי
כל פרוי וגו' והוא אם נמץ אדם נטיעה קודם יום א' בתשרי למיד יום עלתה לו
שנה כמו שנתנני העיקר בפ"ב (הלכה ו') מסכת שביעית ותדחי השנה הנכנסת
שניה, וזאת אמר לך זה בענין האילן הזה שנטיעהו בחמשה עשר באב משנת
חמשה ועשרים תחשוב שארית שנת חמשה ועשרים שנה ראשונה ושנת ששה ועשרים
שנה שניה ושנת שבעה ועשרים שנה שלישית והם שני ערלה. אבל לא יסתלק דין
הערלה עד חמשה עשר בשבט משנה ששנה ועשרים וכמו כן דיני נמץ רבעי לא
יסתלק מזה האילן עד חמשה עשר בשבט משנת תשעה ועשרים וזהו אמרם ופירות
נטיעה זו אסורין עד חמשה עשר בשבט אם לערלה ערלה אם לרבעי רבעי עכ"ל
והן הן הדברים שכתב רבנו באן, והנה מדמייתא בנ"מ נמי לקרא דובשנה הרביעית
דמיירי מרבעי משמע דרצה ללמוד מגו"ש זו דלענין רבעי נמי אולינן בתר שנה
דמנין עולם. לא ברור שנה דידיה דהוי מיום אל יום דהאי אחד בתשרי לנטיעה
דתינין

דתנינן רבעי נמי בכלל מדלא אמר ר"ה לערלה אלא ר"ה לנטיעה. והקשה הטורי
 אבן לר"ה (שם) הא תניא בסמוך ופירות נטיעה זו אסורה עד מ"ז בשבט אם לערלה
 ערלה אם לרבעי רבעי וציון דערלה נמשך לעולם עד מ"ז בשבט וממ"ז ואילך עד
 מ"ז בשבט דשנה הבאה איסור רבעי נהג הרי לעולם אין א' בתשרי ר"ה לרבעי
 לא בתחלתו ולא בסופו דלעולם תחלתו וסופו של רבעי מ"ז בשבט הוי ע"ש. לפי
 מ"ז רבנו לקמן דלא אמרינן דאין פירות הנטיעה מותרות בערלה אלא מחמשה
 עשר בשבט שברביעית אלא אם נמע שלשים יום לפני ר"ה אבל אם נמע פחות
 מל' יום מר"ה ש' שנת הרביעית מתחיל נמע רבעי מתשרי עד תשרי ולא מחמשה
 עשר בשבט עד חמשה עשר בשבט אי"כ משכחת לה דתשרי ר"ה לרבעי לענין היבא
 דנמע פחות משלשים יום לפני ר"ה. ומ"ש הראב"ד דדבר זה דוציא רבנו מן
 הירושלמי ולפי הנ"ל איכא למומר דדוציא גם מהבבלי מטעם קושיה הטורי אבן
 הנ"ל. ומ"ש המ"א למאן דמפרש בנזמע פחות מל' יום לפני א' בתשרי אין אותן
 הימים עולים לו מן הסמון ומונה ג' שני ערלה מיום אל יום מתשרי ומתשרי הרי
 עד תשרי ה' מיום אל יום לרבעי השתא שנה יתורא דבשנה הרביעית ליל ע"ש.
 איכא למומר דאי לאו ובשנה הרביעית הוי"א דר"ה הרביעית מ"ז בשבט הוא
 אי"כ השלש שנים דערלה כלה עד תשרי ושנה הרביעית ומתשרי עד חמשה עשר
 בשבט משנה הרביעית פ"ה השנה הרביעית מדין רבעי דשלשים יום בשנה חשיב
 שנה כמו שאם לא היה קרא למילף לענין ערלה דתשרי ר"ה הוי"א דמ"ז בשבט
 ר"ה לערלה ושלשים יום לפני מ"ז בשבט הוה שנה כמו שכתב הר"ן בחידושי
 לר"ה (י) ד"ה ופירות שהקשה למ"ד דכולהו נטיעות אסורות עד מ"ז למאי תו
 אמרינן דר"ה של נטיעה תשרי י"ל דנ"ט שאם עשו לה מ"ז בשבט ר"ה היינו
 אוסרים שאלו נטעה ל' יום קודם מ"ז בשבט עלתה לו שנה עכ"ל וב"כ התוספות
 והריטב"א ע"ש ועיין בחידושי הרשב"א שם. ה"ה אם לא היה יתור קרא דובשנה
 הרביעית הוי"א דר"ה מ"ז בשבט לענין רבעי ושלשים יום לפני מ"ז חשיב שנה
 וכ"ש מתשרי עד מ"ז בשבט והשתא דאית לן יתור קרא ובשנה הרביעית למילף
 דר"ה דרבעי תשרי אי"כ מתשרי הרביעית עד תשרי החמשת יהיה שנה רבעי. והנה
 להספרא בפי קרושים ס"י ס"ה דאמר: מנין דשלשים יום לפני ר"ה הרי הן ככל
 השנה ת"ל ובשנה הרביעית עכ"ל. אי"כ מנלן דרבעי מנינן למנין שנות עולם הא
 בעינן קרא לדרשא דשלשים יום לפני ר"ה ככל השנה. איגס הא נופיה מה דילפינן
 מובשנה הרביעית לשלשים יום לפני ר"ה הרי הן כשנה אי"א למילף אלא לאחר
 דדרשינן ובשנה הרביעית לענין הא דילפינן שנה שנה בגו"ש מתשרי דמנינן לשנות
 עולם כמו ש'מפרש הקרבן אהרן כוונת הספרא דכתב שם ע"ה הא דילף מובשנה
 הרביעית דשלשים יום לפני ר"ה הרי הן ככל השנה לא ידעתי האך ילף זה מקרא
 דא ומה שנראה ל' הוא דמאי דילף מהכא דתשרי ר"ה לנטיעה. ד"ש למנין שני
 ערלה ממקרא דא ילף לה בפרקא קמא דר"ה כדכתיב ובשנה הרביעית דמלת ובשנה
 יתור דה"ל וברביעית אלא אמר שנה ללמוד שנה שנה בגו"ש מתשרי ואחר
 שידענו דתשרי ר"ה לנטיעה ממילא ידעינן דשלשים יום מהשנה חשוב שנה ואם
 נמע קודם שלשים עלתה לו שנה דכיון שהגיע ראש חדש תשרי מונה שנה שניה
 דילף בגמרא דקצת שנה כשנה מדכתיב בראשון באחד לחודש דיום אחד לבד
 הוא דעויל מהחודש וקרי ליה חודש דכתיב בראשון ש"ט יום אחד מהחודש הוא

חשוב

חשוב חודש וא"כ שלשים יום בשנה קרוי שנה דהודש למנויו ושנה למנויו ולזה נקט כאן שלשים יום קודם ר"ה. שהוא חלק שלם מהמונים לשנה שעה מהיום חשוב יום ויום מההודש השיב חודש וכן חודש מהשנה חשוב שנה ע"ש.

ומאימתי מונין בו איתא בירושלמי פ"ק דערלה ובספרא פ' קדושים פ"ג: סאימתי הוא מונה לו משעת נטיעתו עכ"ל פ"י משעת נטיעתו ולא משעת שמוציא פרי שנאמר כי תבואו אל הארץ ונטעתם וגו' וסמך ליה שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל לפיכך כל הנוטע עץ מאכל מונה לו שלש שנים מעת נטיעתו כלומר משעת קליטתו בקרקע כמבואר לקמן.

ואינו מונה בו איתא ב"ה (ט:) ת"ר אחד הנוטע אחד המכריך ואחד המרכיב בו שלשים יום לפני ר"ה עלתה לו שנה ומוחר לקיימן בו פחות משלשים יום לפני ר"ה לא עלתה לו שנה ואמרין בגמ' (סם.) דדין זה תליא במחלוקת דר"ם ור"א דתניא פר האמור בתורה סהם בן עשרים וארבעה חודש ויום אחד דברי ר"ם ר"א אומר בן עשרים וארבעה חודש ולי יום שהיה ר"ם אומר כל מקום שנאמר עגל בתורה סהם בן שנה בן בקר בן שנים פר בן שלש אמר ר' יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו ויהי באהת ושש מאות שנה בראשון באחד לחדש ר"ם סבר מדאכתי יום אחד הוא רעיו"ל בשנה וקא קרוי לה שנה שמע מינה יום אחד בשנה השיב שנה ואירך אי כתיב בשש מאות ואהת שנה כדקאמרת השתא דכתיב באהת ושש מאות שנה אשש מאות קאי ומאי אהת אתחלתה דאהת קאמר ור"א סאי טעמא דכתיב בראשון באחד להודש מדאכתי יום אחד הוא רעיו"ל בחודש וקא קרוי ליה חדש שי"ט יום אחד בחודש השיב חודש ומדיום אחר בחודש חשוב חודש לי יום בשנה חשוכין שנה וחדש למנויו ושנה למנויה עכ"ל. פ"י דכמו שהחודש אחד מהחלקים המונים אותו שהוא היום קרוי חודש גם השנה אחד מהחלקים המונים אותה שהוא חדש קרוי שנה והשנה נמנית לחדשים. דכתיב לחדשי השנה. וקו"ל כר"א לפיכך אין מונין שנה מר"ה לר"ה אלא שלשים יום בשנה חשוכין שנה ולא פחות משלשים יום. ואע"י דמסקנת הגמרא שם דהבריורא כר"ם ולי דקתני לקליטה ומשי"ה לענין ערלה עלתה לו שנה דיום לי עולה לבאן ולכאן ע"ש. ס"ט מדאמר ר"ז: לרבני האומר לי יום צריך שלשים ושלשים משמע דר"ז כר"א ס"ל פדרכתב הרמב"ן לר"ה (שם) ע"ש. ועוד כיון דהנמי מרמז דין ערלה לדין קרבנות ובקרבנות קו"ל דרק שלשים יום בשנה עלתה לו שנה כמו שכתב רבנו בפ"א מהי מעשה הקרבנות הי"ד: וכל מקום שנאמר איל או אילים הם הזכרים בני שנתים ומאימתי יקרא איל משיכנס בשנה שניה. אחד ושלשים יום ע"ש. וכדאיתא בתם משנה פ"א דפרה מ"ג ע"ש. וילפינן תחלה שנה מסוף שנה בק"ו מנה מה נדה שאין תחלת היום עולה לה כסופה סוף היום עולה לה בתחלתה. שנה ששלשים יום עולה לה כסופה אינו דין ששלשים יום עולה בתחלתה דכמו שהיום אחד מהחלקים המונים אותו שהוא השעה קרוי יום בתחלתה גם השנה אהר מהחלקים המונים אותה שהוא חדש עולה לזה לשנה בתחלתה כדאמרין ב"ה (שם) לענין יום אחד בשנה אליבא דר"ם ע"ש. הילכך קו"ל כר"א ועיין בנ"ב מהדורא קמא י"ד ס' פ"ו ופ"ח שדחק בזה למצוא מעם לסה דקו"ל כר"א ע"ש. ולפי הנ"ל הטעם ברור ומשמע דשלשים יום דכאן לא בעינן מעלי"ע כמו דבעינן באיל דאליב הל"ל גם כאן

כאן אחד ושלישים יום כמו שאמר נבי איל וכמו שאמר ברה"ק אישות פני הציא לענין קטנה דאם היתה בת שלש שנים ויום אחד מתקדשת בביאה ע"ש ובפ"א מיבום הל"טו דבן רשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו קנאה ע"ש. ובפ"א מה' נדרים בת אחת עשרה שנה ויום אחד נדריה נבדקין בת שתיים עשרה שנה ויום אחד נדריה קיימין ע"ש. ובכל מקום שצריכין יום א' יותר משום דבעינן מעליע וכתבו החוס' ברי"ה (י.) וז"ל: לא לכל מילי אמרינן יום אחד בשנה חשוב שנה ריש דברים דאפילו מעליע בעינן כראיתא פרק יוצא דופן בן ט' שנים ויום אחד בן י"ג שנה ויום אחד דאותו יום אחד כרי להשלים מעליע דכבת ג' שנים ויום אחד פליגי תנאי בגמרא דלר"י אפילו בבת שתי שנים ויום א' מתקדשת בביאה דכבת ג' שלמות דמיא דיום אחד חשוב שנה ולתבסום בעי בת ג' שנים ויום אחד דמעליע בעינן ומפרש הרב"ר חמודות בריש פ' יוצא דופן דבונתיהו לומר רכל מקום שאמרו חכמים ויום אחד הוא משום שצריך שיהי' השנים ההמה מעליע ע"ש אי"כ כאן כיון דלא בעינן מעליע הילכך לא אמר ויום אחד. ובתוספי הרא"ש לנדה (מד:) ד"ה שלשים מבואר דאפילו היכא דאמר ויום א' אפשר דלא בעינן מעליע ע"ש. וכ"כ התו' בערכין (לא) ד"ה שנת ובגדה (מד:) ד"ה שלשים יום (שם מז:) ד"ה כולן מעליע ודוקא גבי קרשים ובתי ערי חומה בעינן מעליע אבל באחרוני לא בעינן מעליע ע"ש ונימ' לשעות וכגון ההוא דאמרינן בפ"ב דוכחים (פ"ה) דשעות פוסלות בקרשים כגון כבש דרחמנא אמר שיהיה בן שנה ואם נולד כר"ח ניסן לעת ערב אף שבר"ח ניסן הכא ברחלתו נמצא שנכנס בשנה שניה שכבר שלמו לו י"ב חודש מי"ט מור"ר להקריבו כר"ח ניסן עד הערב לפי שלא שלם לו שנה המומה מעליע משעת הלידה עד הערב וכן בכתי ערי חומה בעינן מעליע ממש לשעות אבל באחרוני בכלל הני דתנן בשיעור קטן וקטנה כגון בן תשע שנים ויום אחד ובן י"ג שנים ויום אחד ובת י"ב ויום אחד תיכף שנכנס היום הראשון נשלם השיעור ההוא דהאי יום אחד דתנינן ככולהו הוא רק לומר דבעינן השנים שהיו שלמות דלא נימא יום אחד בשנה או שלשים יום חשיב שנה דומיא דבת עשרים שלא הביאה שתי שערות שהיא איילונית וק"ל דשנת עשרים דיצאו ממנה לי' יום הרי דזיא כשנת עשרים לכל דבריה קמ"ל בהני דבעינן שלמים ומשי"ה תני בהו יום אחד לומר דבעינן שיושלם המספר חתוא מכל וכל, והיכא דלא תנן יום אחד לא בעינן שלמים וכמו שאמר עולא בגדה (מז:): דתנן תנן ודלא תנן לא תנן ע"ש ועיין במשנה למלך פ"ב מה' אישות הכ"א ובפ"ד ה"ו ע"ש לפי"ו בנידן דידן האי ויום אחד ליכא נימ' כ"ל דאפילו אם היה אומר ויום אחד לא היה נימ' לענין שעות כיון דאין שעות פוסלות אלא בקרשים ובתי ערי חומה דאיכא קראי כדאמרינן בערכין (לא). והמנחת חינוך מצוה רמ"ו בתב' דלענין לי' יום בשנה חשיב שנה אפשר דבעינן מעליע ע"ש ולפ"י לע"ל לא יתכן לומר דבעינן מעליע ועיין לקמן הלכה ב' מה שנכתוב בזה.

אבל פחות מלי' יום דהיינו כ"ט יום לא חשיב שנה. ורמור"י אבן לרי"ה (י.) ד"ה וחדש למנויו ושנה למנוייה מקשה הא איכא נמי חדשים חסרים של כ"ט יום והשנה נמנית ע"י נמי אי"כ יהא כ"ט יום בשנה חשיב שנה כמנין ימי חדש ואע"י דאיכא נמי חדשים מלאים שהשנה נמנית ע"י הא מימ' כיון דע"י חסרים נמי נמנית אי"א לך להוציא כ"ט יום במנין ימי חדש חסר מכלל מנויו דשנה וכ"ט יום

פְּרִי הַלְכוֹת עֶרְלָה וְרֵבִיעִי צִיּוֹן ה

יום בשנה נמי יהא השיב שנה מה"ט דשנה למניין ועוד הא ככל מקום אמרינן תפסת מרובה לא תפסת תפסת מועט תפסת זכיון דמניין דחדש פעמים לי יום פעמים כ"ט יום הוי"ל למתפס פחות שבמניין בשנה שהוא כ"ט ולא מרובה דבמניין שדום 5' יום ע"ש. וכן העיר בזה הפנ"י ברי"ה (שם) לענין ערלה וכתב: צ"ע אי בעינן שלשים יום ממש לענין חשיבות שנה או סגיא בחדש כדאמרינן לקמן מחדש למניין שנה נמי למניוין 57"ו משמע דסגי בחדש ל"ש מלא ל"ש חסר ע"ש ונראה שאם היתה מתחילה השנה כותלה כיום של ר"ח היה מספיק חדש אי איזה חדש שהוא או מלא או חסר כמו חדש למניוין דיום אי חשיב חדש באיזה יום שהוא גדול או קטן כך בשנה למניוין באיזה חדש שהוא מלא או חסר לשנה יחשב אך אם מתחילה השנה בתוך ימי החדש אי"כ החדש מצטרף משני חלקי חדשים שחלק אחד מהם מחדש מלא וחלק אחד מחדש חסר או אמרינן דאין החדש הראשון נחשב לשנה אלא אם הוא משלשים יום ולכן אמרו חז"ל סתם שלשים יום שזהו זמן חדש בכל אופן. אך זה לא משכח אלא לענין פר ואיל וכדומה משאי"כ לענין ערלה דלא משכחת לה אלא בהחדש שלפני השני שהוא חדש אלול ואלול לעולם חסר והוי"ל תמיד ימי החדש כ"ט יום ולמה הצריכו שלשים יום, ואולי דכיון דבזמן שקידשו את החדש ע"פ ראייה פעם היו מעבירים את החדש אלול והיה מלא הלכך קבעו זמן שלשים יום כדי שיהיה תמיד זמן אחד. וחשתי אע"ג דאין מקדשין ע"פ ראייה הא נוהגין שני הימים ר"ח ונגם היום הראשון נ"ב ר"ח יקרא הלכך כל השלשים יום מיום הראשון של ר"ח עד סוף אלול חדש אלול יקרא ובכלל שלשים יום למניוין שש השנה הוא דלענין מניין החדשים לשנה כל חדש שלשים יום יחשב דהא כתב רבנו בפ"ב מה"אישות הכ"א דכל השנים שמשתמשים בדני התורה אינם לא שני הלבנה ולא שני החמה אלא שנים שקובעים אותם ע"פ כ"ד ע"ש. הלכך עכשיו כיון שתקנו לקרוא שני הימים ראש חדש. גם יום הראשון בכלל חדש הבא הוא לענין ערלה ושלשים יום דוא החדש אלול למניוין.

זהו שתקלומי כו' איתא בפ"ב דשביעית ס"ו: אין נוסעין ואין מרכיבין ואין מרכיבין ערב שביעית פחות מ"ז יום לפני ר"ה ואם נסע או הבריך או הרכיב יעקור ר"י אומר כל הרכבה שאינה קולטת לג' ימים טוב אינה קולטת רבי יוסי ור"ש אומרים דשתי שבתות עכ"ל. ואיתא ברי"ה (י.) וכיבמות (גפ.) לפירוש משנה זו: ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבון לדברי האומר לי צריך לי שלשים לדברי האומר שששה צריך שלשה ושלשים לדברי האומר שתי שבתות צריך שתי שבתות ושלשים יום עכ"ל. וכתבו התוס' ברי"ה שלשים ושלשים והר"ש (שם) דרית מפרש דהיק ר"ג לדברי האומר לי דקליטה בשביעית צריך שלשים ושלשים לענין ערלה פי' ולא אתי לפירושי סתני' אלא מערלה אבל לענין שביעית לא דיישינן אלא שללא תקלוט בשביעית עצמה אבל בתוספת שביעית גם נפיעה לא מתסרי משום דאין תוספת שביעית אסורה אלא בחרישה כדכתיב בחרישו ובקציר אבל בנטיעה לא דרורש ערב שביעית מועיל בחרישתו אפילו בשביעית אבל נוסע כ"ל שהשריש לפני ר"ה סגי כמ"ש התוס' יבמות (גפ.) והר"ן בחידושי לרי"ה (שם) והניב במהדורא קמא ב"מ"ד ס"י פ"ו לא ראה דבריהם דאי משום דהו"ד ונדרש אף בשביעית כ"ה האילנות נמי מגדל נדר. וא"כ לעולם יהא אסור נוסע אלא ודאי נטיעה

נטיעה בתוספת שביעית שריא וכ"ש קליטה הילכך ע"כ הא דאמר ר"ג לרבי האומר לי יום צריך לי ולי לענין ערלה הוא ע"ש. ואפילו לר"ש דמפרש דברי ר"ג דאשביעית קאי לי לקליטה ולי לתוספת שביעית מודה לענין ערלה דבעינן זמן לקליטה לפני השלשים יום של ערב ד"ה בדמפרש הברייתא ב"ה (ט): שלשים יום לפני ר"ה עלתה זו שנה לענין ערלה שכתב בד"ה עלתה לו שנה: כיון שהגיע יום אחד בתשרי עלתה לו שנה למנין שני ערלה עכ"ל. ואמרין בגמרא אלא לעולם ר"ס וכי קאמר לי לקליטה (ופריך) א"ה ל"א בעי (ומשני) קא סבר יום לי עולה לכאן ולכאן עכ"ל א"כ משמע דלמ"ד דפרות משלשים יום לא חשיב שנה בעינן לי לקליטה ולי לשנה ולפי מה דקמ"ל דזמן קליטה שתי שבתות בדאמר רב ביבמות (שם) הלכה כר' יוסי בהרכבה וקמ"ל כרב באיסורי בעינן מ"ד יום שהי שבתות לקליטה ולי לעלות זו שנה ורבנו בפ"י המשניות בשביעית (שם) אע"ג דמפרש ר"ג לפרושי מתניתין לענין שביעית הוא רקאמר מ"ט שפיר שמעינן לערלה מסילא וז"ל והתנאים כולן מסכימין שצריך שתעלה לו שנה קודם שנת השמיטה ואז יהיה סותר הנטיעה ההיא ערב שביעית והם חולקין בדבר זה שדעת תנא קמא יום אחד בשנה חשוב שנה ודעת ר' יהודה ור"י זר"ש שלשים יום בשנה חשוב שנה וכולן מסכימין שהוא צריך שתעלה לו שנה אחר זמן קליטה ופירושי קליטה לקידה וחשיפה והיא מליצה לחבור האילן בארץ ולהסתככות חוטי השורש בארץ והם כמו כן חולקין בקליטה שת"ק אומר לשלשים יום קולטת ר' יהודה אומר לשלשה ימים ור' יוסי ור"ש אימרים לשתי שבתות וא"כ נתחייב מטה שיסרגו שדעת ר"י ור"ש שצריך לנטוע קודם ר"ה במ"ד יום שתי שבתות לקליטה ולי יום לאחר קליטה כדי שתעלה לו שנה ודעת ר' יהודה צריך לנטוע קודם ר"ה בל"ג ימים נ"י לקליטה ולי יום כדי שתעלה לו שנה אחר קליטה ודעת ת"ק צריך לנטוע לי יום קודם ר"ה בכ"ד א"כ מסתברא שהוא צריך ל"א יום לי לקליטה ויום אחד אחר קליטה כדי שתעלה לו שנה כמו שבארנו מדעתו שהוא אומר יום אחד בשנה חשוב שנה אבל הוא סובר יום שלשים עולה לכאן ולכאן ר"ג שהוא נמנה מימי הקליטה ונמנה עם מה שאחריו ותעלה בו שנה והלכה כר' יוסי עכ"ל. הרי מפרש הכל לענין שביעית אך לא כר"ש דמפרש משום תוספות שביעית אלא משום שצריך שתעלה לו שנה אחר זמן קליטה. והא דבעינן שתעלה לו שנה אחר זמן קליטה היינו מעמא כמו שכתב רבנו בפ"ג מה' שמיטה דאין נומעין אילנות ואין מרכיבין ואין מבריכין ערב שביעית אלא כדי שתקלוט הנטיעה ותשהה אחר הקליטה לי יום קודם ר"ה של שביעית וסחם קליטה שתי שבתות ודבר זה אסור לעולם מפני מראית העין שמא יאמר הוואה בשביעית נמעו עכ"ל. ודברי רבנו אלה נבין עפ"י הא דאיתא בירושל' פ"ב בתרומות ה"א: הנוטע בשבת בשוגג יקיים כו' הנוטע בשביעית בין בשוגג כו' יעקר מ"ט דרבנן נחשרו על השביעית ולא נחשרו על השבתות ד"א מונין לשביעית ואין מונין לשבתות האוך עביר (מה בנייהו) נמע פחות מלי יום לפני שביעית ונכנסה שביעית אית חשר אין פאן חשר אית מונין יש כאן מונין. נמע פחות מלי יום לפני מוצאי שביעית ונכנסה שמינית אית חשר יש פאן חשר אית מונין אין כאן מונין. ואתיא כמ"ד מפני החשר ב"מ כמ"ד מונין וקנסו שונג אמו סויד ע"ש. ורבנו פוסק כמ"ד מונין ר"ל דאם נמע בפחות משלשים יום לפני ר"ה כשיראו אח"כ ששני ערלה ורבעי יהי כלין יחשבו למפרע וימצאו שתחלת חשבון מתחלת מתחילת שנה שביעית

דפחות

דפחות מלי יום לא עלתה לו שנה ואתי למשרי נטיעה בשביעית ומהאי טעמא גרינן אפילו בשניג ודילכך פסק רבנו דבנטע ערב שביעית פחות מסיד יום אפילו בשניג יעקר, וזוהי כוונת רבנו בפ"י המשניות שכתב דהא דרעין בשביעית זמן קליטה מלבד ל' יום דשלוש יום בעינן כדי לעלות לו שנה קודם שביעית צריכין דהבין הא דבעינן נטיעה שנה לפני שביעית מנלן, אבל לפי הנ"מ אתי שפיר הא דבעינן שנה לפני שנה השביעית משום ערלה הוא כרי להתדיל למנות שנות ערלה שנה לפני שביעית והלכך בעינן נטיעה לפני ס"ד יום ערב שביעית דפחות מזה יחשב שנות ערלה משנה השביעית ויאסרו נטע בשביעית, ואסור לעולם מפני מראית עין ולא משום איסור תוספת שביעית, כמ"ש רש"י דאיסור תוספת שביעית לויא אלא בהרישה ולא בנטיעה כדכתבתי לעיל א"כ מילא מוכח בהדיא דרעין ערלה אין מונין לשנה אלא אם נטע מ"ד יום לפני ר"ה ובפחות מזה אין מונין אלא משרי, אחרי כותבי זאת ראינו להניב מהדורא קמ"ד סי' פ"ו שעמד בזה על דברי רבנו בפ"י המשניות ומקשה על מה שצריך שתעלה לו שנה קודם שנת השמיטה מה ענין שמיטה שתעלה לו שנה קודם באופן שדבריו רבנו לא עמד על מקורן ע"ש ולפימ"ש הרי דבריו ברורין לעינינו, ולפי זה מ"ש הכ"מ בפ"ט מה' מע"ש ונ"ר ה"ח שסובר רבנו בפ"י הת"י בשם ר"ת דר"ג אע"פ קאי ע"ש אינם מובנים לי דלפי דבריו רבנו בפ"י המשניות מביאר דמ"ל דאשביעית קאי, ומה שרצה הניב (שם) לתרץ דבריו הכ"מ דמ"ש לעיל בבבאור דעת רבנו בזה דבריו אינם מוכרחים, אח"כ ראינו להרמב"ן בחידושו דר"ה (שם) שכתב מפורש כמו שכתבתי לבאר דעת רבנו וז"ל: ויש לפרש ולומר דודאי אסור ליטע ערב שביעית אלא בכרי שהקלוט ותעלה לנטיעה זו שנה קודם שביעית לא משום תוספת שביעית שאין תוספת אלא בהרישה הנכנס לשביעית אלא גזירת הכתובים היא מפני שאדם מונה שנים לערלה ורבעי וכל שנה ראשונה שלו שביעית היא יאסרו בשביעית נטע לפיכך יעקר א"כ קלטה ואחר קליטה עלתה לו שנה לנטיעה זו בלי או ביום אחד כרי שהמנה שביעית שנה שניה שלה ובעינן זוהי ראינו להרמב"ם ז"ל ע"ש, הרי בהדיא כתב הרמב"ן לפרש כוונת רבנו בפ"י המשניות כמו שכתבתי ע"ש, ועיין מ"ש בספרי תורת ציון הלכות שביעית ה"א ע"ש.

ובמה הוא כו' איתא בכ"מ (פ): אמרי רבי רב משמיה דרב הלכה כר' יוסי

באנדרונינום ובהרכבה כו' הרכבה דתנן אין נוטעין כו' רבי יוסי

ור"ש אמרום שתי שבתות כו' ואמר ר"ג כו' לדברי האומר שהי שבתות צריך שתי

שבתות ושלשים ע"ש, והחית יאר סי' צ"ה הקשה למאי איצטריך הלכה הא אפילו ר' יוסי

לכרו בכל סקים הלכה כוותיה נגד ר' יהודה ונגד ר"מ כ"ש אם ר"י עם ר"ש בכל

ההלכות ההם נגד יחיד והוא ר' יהודה או ר"ט דהלכה כרביים כ"ש נגד ר"מ דג"כ מ"ל

כר"ש נגדו ע"ש, דבריו מזהים הא שמואל פסק להיפך בהרכבה כח"ק ועיין בקרבן

נתנאל פ' הערל ס"ק ד' ע"ש, והר"ף כתב שם להלכה כפסק הלכה דרב ע"ש, וכן

כתב הרא"ש בפ"א דריה סי' ב': גרסינן בפ' הערל (פג) אמרי בי רב משמיה דרב

הלכה כר' יוסי באנדרונינום ובהרכבה ואמרינן בהרכבה מה לי אמר שמואל תא

שמע דא"ל שמואל לרב ענן בהרכבה תני כמ"ד נ' ושלשים והא מילתא איסורא וק"ל

כרב באיסורין עכ"ל, וכן כתב הרא"ש בחלכות ערלה סי' מ': ולענין קליטה ק"ל

כרבי יוסי ור"ש דאמרי שתי שבתות דאמרינן כסוף הערל אמרי בי רב משמיה דרב

הלכה כר' יוסי באנדרונינום ובהרכבה ושמואל קאמר התם דהלכה כרבי יהודה

ח פרי הלכות ערלה ורבעי ציון

דאמר שלשה ימים וקיימא לן כרב כאיסורי עכ"ל וב"כ הסמ"ג מצוה קל"ז: וכסה היא סתם קליטה לכל האילנות שתי שבתות כרפסקינן בפ' הערל כ"י יוסי וכר"ש שאמריים שתי שבתות עכ"ל וכ"כ השאלות פ' בהר ההלכה כ"י ור"ש דזמן הקליטה שתי שבתות ע"ש והת"ה סי קצ"א כתב לענין איסור הריש דאם נשרש קודם לעומר מותר היינו דבעו שירדעו כ"י שישרש קודם יום הנף היינו ג' ימים כדמוכח בהדיא פרק מקום שנדהו גבי הא דתניא המנכש בשדשה עשר כ"י ע"ש. והביאו הש"ך ב"ד סי' רצ"ג ס"ק ק"כ ע"ש ובנקודת הכסף כתב דלא מוכח מירי דבפ' מקום שנדהו אמרינן השמעינן לרבי יהודה דאמר הכי גבי הרכבה אבל רבי יוסי ורבי שמעון פליגי עליה ואיפסקא הלכתא בש"ס פ' הערל כ"י יוסי ור"ש דאמרי שתי שבתות וכן פסקו כל הפוסקים ע"ש. וכן הקשה הגר"א (שם ס"ק ב') עליו ורוצה לחלק בין זריעה לנטיעה והביא סמך לזה מירושלמי פ"ב דפלאים והביאו הר"ש שם מ"ג וסתין זה עד שתחליע ויופך ואח"כ יורע עד כמה מתלעת עד שתהא בארץ ג' ימים והגמרא דמוקי ר"א דהמנכש ב"ג לרווחא דמילתא ודוחק ונשאר בצ"ע ע"ש ועיין מה שכתב רבנו בפ"ב מה קלאים ה"ג ע"ש ובספרו זרע הארץ הלכה ט"ז. וכן הרגמ"ר. תמה על הת"ה ונשאר בצ"ע. והג"ב מהדורא תננא א"ח סי' פ"ד הביא ג"כ דעה מי שרוצה לחלק בין נטיעה לזריעה. כ"י שלא תקשה על הת"ה ודחה ומסיק שאין חילוק ע"ש. וגם המור"א בר"ה (י:). ב"ד"ה כל הרכבה מוכיח דאין חילוק בין השרשה רתבואה לקליטה דאילן ע"ש ועיין מש"כ בספרי תורת ציון על הלכות שביעית ה"א ע"ש והח"ס יו"ד סי' ק' רפ"ד רפ"ז כתב דפלוגתא דר' יהודה ור"י ור"ש דפליגי לענין זמן הקליטה לא פליגי במציאות הקליטה אלא דכ"ע ס"ל דקליטה בתלתא יוטא סגי ואפשר אפילו בפחות מפאן והמציאות הוכיח אך אם לא קלטה בזמנה ונאמר בטח שפסק כחה ושוב לא תקלוט כדאמרינן כל שכבת זרע שלא קלט בשלשה ימים נסרה ושוב אינו ראוי לקליטה בהא פליגי הני תנאי דת"ק אם שהה שלשים יום שוב לא תקלוט עוד כ"י כבר פסק כחה ור"י בחר תלתא מיפסק ולר' יוסי ור"ש בחר שתי שבתות פסק כחה אבל לכ"ע אפשר וקרוב דודאי שרקלוט גם עוד קודם לזה הזמן ומתירץ בזה הקושי שעל הת"ה ע"ש. ובירושלמי דשביעית פ"ב ה"ד מבואר דפלוגתיהו בזמני השרשה לא רק בשוב אינה קולטה דיתא התם וז"ל: ר"א בשם ר"י בן זמרא מתניתא בסתם הא דבר כ"י שנשרש מותר בן היא גירסת הגר"א. והמורי אבן צ'ר"ה (י:). פ"י הני זמני הרכבה דפליגי הני תנאי דמתני' בלא ידוע אי נשרש אי לא מסתא נשרש בזמנים הללן דמתני' הא דבר כ"י שנשרש קודם לזמנים הללו מותר והא דאמר ר' יהודה כל הרכבה שאינה קולטת לג' ימים שוב אינה קולטת לאו דוקא עיין שם זהב"ש ביו"ד סי' רצ"ד סעיף ד' כתב: וקיים זהו לח"ל שאין נטיעה קולטת בקרקע פחות משתי שבתות ע"ש משמע דס"ל דלאו בשוב אינו קולטת פליגי. והבונת אדם הלכות חדש כתב ראי' לתרומת הרשן. מהא ראייתא במס' שמוחות פ"ו: ג' ימים לזרע מחמשת המינים לפני הפסח לאחר הפסח מותר ע"ש. אלמא ריש חילוק בין זרע לנטיעה ע"ש והא דאמר שמואל ביבמות (גג:). סתם תני כמ"ד שלשה ושלשים ע"ש משמע דס"ל דהלכה כ"י דככל ג' ימים מספיק ג' לקליטה ובפסחים (שם) אמר ר"י בעצמו דשדשה ימים לקליטה אינו אלא במקום המיט אבל במקום גרוד גם ר"י מודה ד"ל לקליטה ע"ש ועיין בצ"ח שם. ואולי ד"סל לחלק בין תבואה לאילנות ובאילנות אין חילוק

נמצאת

הלכה ב

נמצאת למד שהנטיעה מ"ד יום קודם ראש השנה עלתה לו שנה. ואעפ"כ אין פירות הנטיעה הזאת מותרות בערלה או ברבעי אלא עד מ"ו בשבט שהוא ראש השנה לאילנות. והמרכיב בשנת ג' לראשונה מונין משעת נטיעה הזקנה וראש השנה שלה תשרי ולא מ"ו בשבט משום הנטיעה היא ולא אילן.

פרי ציון

ב) נמצאת למד כו' הני מ"ד יום חוץ מיום הנטיעה שיום הנטיעה אינו בכלל ימי הקליטה כמ"ש הר"ב בפ"ק דר"ה ס"א ד"ה לנטיעה וז"ל: אם נטע אילן מ"ה יום קודם אחד בתשרי שהם שתי שבתות לקליטה ע"ש. והתירו"ט שם הבין ג"כ כוונת רבנו שמה שכתב כאן דבעינן מ"ד יום היינו חוץ מיום הנטיעה מדכתב בפ"ט מה' נטע רבעי ה"י הנוטע אילן מאכל במ"ו באב כו' ובהל' ו"א כתב בנוטע ב"ו באב כו' לא עלתה לו שנה ודוינו משום דבעינן מ"ד יום מלבד יום הנטיעה ע"ש. והנ"ב שהדורא תנינא איח סי' פ"ד סודקדק לרבינא דאמר בפסחים (נה.) דחד מקצת היום ככולו ודאי אמרינן בהשרשה אי"כ גם הנוטע ב"ו באב נמי יהיה מ"ד יום אם אותו יום דריינו מ"ו הנשארים סן אב שהוא מלא וכ"ט מאלול הרי מ"ד יום וחד מקצת יום ונמצא יום אחרון סן י"ד ימי הקליטה נשלם כ"ט אב ונשאר יום אחרון סן אב וכ"ט ימי אלול הרי שלשים יום עד ר"ה ע"ש. ואם ניטא דבעינן מ"ד יום חוץ מיום הנטיעה כמ"ש הר"ב והתירו"ט אתי שפיר. אך צריכין להבין מדוע הליג' יום שצריכין לר' יהודה לא בעינן חוץ מיום הנטיעה דהא אמרינן בפסחים (שם) ר' יהודה איסור המנכש בשלשה עשר ונעקרה בירו' שוהלה במקום המיט ע"ש. ואם ניטא דזמן הקליטה הוא חוץ מיום הנטיעה אי"כ ה"ה זמן הקליטה דר' יהודה נמי חוץ מיום הנטיעה ואיך סתירין לשתול בשלשה עשר דהא לא תקלוט שלשה ימים לפני הכאת העומר. איכא למימר דמעטא דבעינן מ"ד יום חוץ מיום הנטיעה משום דבעינן מעליע ולא בעינן מעליע אלא לר' יוסי דאמר דבעינן שתי שבתות ולא לר' דאמר שלשה ימים כמ"ש הנ"ב (שם) משום דלא שייך לומר מקצת יום ככולו אלא במקום שדברו חז"ל בלשון ימים הלכך לר"י דאמר שלשה ימים לקליטה באמת מני שיטע כ"ו אב ואמרינן יום ב"ו מקצתו ככולו ובכ"ט כלו ימי קליפתו ונשאר יום אחרון סן אב וכ"ט ימי אלול וכלו שלשים יום לפני ר"ה אבל ד' יוסי לא אמר ארבעה עשר יום אלא שתי שבתות והא ודאי דלא אמרינן מקצת שבת ככולה ולכן בעינן שהי שבתות המיטות דהיינו י"ד יום מעליע ולא כלתה הקליטה עד סוף ארבעה עשר מעליע ע"ש. אך אכתו תקשה יטע בט"ו דנהי דר"י לקליטה בעינן מעליע מדלא אמר ר"י י"ד ימים אלא שתי שבתות ובשבת אין מקצת שבת ככולה אכל השלשים יום אפשר להיות שלשים יום ע"י מקצת היום ככולו דהא ימים אמר ומקצת יום ככולו

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון

ככולו. אם כן אם ינטע במ"ז בכ"ט ינסר הארבעה עשר יום לקליטה ומקצת היום ככולו מיום כ"ט יחשב ליום שלם ומכ"ט אב עד תשרי שלשים יום יחד יהיה מ"ד יום. אלא וראי דמ"ל לרבנו דהא רבעינן דנטע במ"ז באב משום דבעינן מ"ד יום חוץ מיום הנטיעה ויום הנטיעה לא נכנס כלל בחשבון וה"ה הא דאמר ר"ז אמר רבה בר אבון לרברי האומר שלשה צריך שלשה ושלשים חוץ מיום הנטיעה הוא יום הנטיעה לא נכנס בחשבון הקליטה כלל. דהא לא הזכיר ימים והא דפסחים (שם) איכא חלק בין נטיעה לזריעה דבנטיעה בקליטה תליא ואין פעולת קליטה מתחלת עד יום שני לנטיעתו משא"כ בזריעה דבהשרשה תליא פעולת ההשרשה מתחלת מיד שזורעין אותו ומתחילין למנות ימי השרשה מעלי"ע מיד משעת הזריעה ולפי זה אינם מוכנים דברי הטורי אבן בר"ה (י); ר"ה כל הרכבה כו' מה שרחק כל כך הרבה כסוגיא דמנחות (ע) דהנן אי השרישו קודם לעומר העומר מתירן ופליגי אמוראי או קודם הבאת העומר או קצירת העומר ומאי ג"ס אי אמרת מקצת יום ככולו לענין קליטה והשרשה כבר נקלט בתחילת ליל מ"ז בניסן עם כניסת הלילה אפילו קודם קצירת העומר דהא א"א לצמצם הקצירה עם כניסת הלילה כרגע ואי לא אמר מקצת היום ככולו הא לא ישריש עד עת רגע של יציאת יום מ"ז וממ"ז בין קצירה להבאה לא משכחת לה השרשה כל עיקר ואיך פליגי הני אמוראי במה שא"א ואינו בעולם כלל ע"ש. לפמ"ש דומן השרשה מתחילין למנות מעלי"ע מיד איכ משכחת לה באופן פשוט דאם זרע בלילה כ"ז לניסן בשעה שתים אחר שעבר השלש מעלי"ע בשעה ג' בליל שלשה עשר קצר העומר אם קצרת לפני קצירת העומר הרי היתה הקצירה לאחר שנגמרו כל ימי השרשה והיל נשרש קודם קצירת העומר ואם זרע ביום י"ג לניסן כבוקר בשעה תשע והעומר הביאו במ"ז בשעה שתים עשרה אם ניטא רבעינן השרשה לפני קצירת העומר אין העומר מתירן דהא בשעת הקצירה עוד לא נשרש ואם ניטא דהבאת העומר מתירן כיון שנשרש כבר לפני הבאת העומר העומר מתירן.

ואעפ"כ כו' איתא בתוספתא פ"א דר"ה ופ"ב דשביעית ובירושלאמי פ"א דר"ה ובפ"ק דר"ה (י): אחד הנומע ואחד הסבריך ואחד המרכיב ל' יום לפני ר"ה עלתה לו שנה כו' פחות מכאן לא עלתה לו שנה כו' ופירות נטיעה זו אסורים עד חמשה עשר בשבט אם ערלה ערלה אם רבעי רבעי עכ"ל פי אע"פ שאמרנו עלתה לו שנה אם חננו בה פירות לאחר ר"ה של שנה הרביעית מיד עדיין אסורין הן עולמית משום ערלה שאעפ"י שתשרי ר"ה לנטיעה מ"ז בשבט ר"ה לאילן וזה כבר נעשית אילן כדעת ר"ע בפ"א דשביעית מ"ח ע"ש לפיכך אין שנתה מתחדשת לצאת מדי ערלה עד מ"ז בשבט ומשם ולהלן אם יחננו בה פירות דין רבעי עליהם לאכול בירושלים ובמ"ז בשבט לשנה הבאה יצאו מדי רבעי פירות החנוטים בה מכאן ואילך כדך הועילו לה ל' יום שלפני ר"ה שתמחר התירה ממ"ז בשבט ועד ר"ה. עיין ברש"י וברומ' (שם) וכמו שטפרש רבנו בסמוך. ואמרין בנפ' (שם): מה"ם ארבת"א אר"י ומטו בה משמיה דר' ינאי אמר קרא ובשנה הרביעית ובשנת החמישית פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה ופעמים שבחמישית ועדיין אסורה משום רבעי. פי' דהואו דובשנה מוסף על ענין הראשון דכתוב ג' שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל ובשנה פעמים שברביעית כגון אם מיהרו פירותיו לחנוט ברביעית

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון יא

כרביעית לפני שבט ועדיין אסורין משום ערלה ואסורין בהנאה עולמית. פעמים שבחמישית כו' כגון פירות שהנמו בה קודם שבט מעונין חלול. ואם איחרה חנימתה עד לאחר ט"ו בשבט אין בהם איסור. והא דקבעי שבט ר"ה הואיל ואו כבר יצאו רוב נשמי השנה שכבר עבר רוב ימות הנששים ועלה השרף באילנות וסמ"י בשבט מתחילין האילנות לחנוט הילכך כמ"י לר"ה החרשה לאילנות יחשב לענין שיוצאים סרין ערלה סמ"י בשבט של הרביעית ומדין רבעי סמ"י בשבט של החמישית. דאילן נדל על רוב המים של שנה שעברה ובל שהוא חונט קודם חמשה עשר בשבט היינו מחמת יציקת מים שלפני ר"ה. והרי הן כאילו חנוט קודם תשרי דחנוט משרף וקודם תשרי הילכך רין ערלה ורבעי יש להם. ולפי זה הא דפליגי ב"ש ובי"ה במשנה קמא דר"ה אם באחד בשבט ר"ה לאילן או בחמשה עשר בו ניט נמי לענין ערלה. ורש"י שם בר"ה לאילן שכתב דניט לענין מעשר ע"ש היה לענין ערלה דהא מעשר מערלה ילפינן כמ"ש התוס' (שם יד.) בר"ה באחד בשבט ע"ש וכ"כ המו"א בר"ה באבני שהם רהאי ר"ה לאילן ניט לענין חרש וישן ומע"ש ועני. וני"ט נמי להא דתניא לקמן (י.) ופירות נסיעה זו אסורים עד ט"ו בשבט אם לערלה עולה אם לרבעי רבעי ע"ש. ורש"י לא מפרש רהאי ר"ה לאילן ניט לענין ערלה דהא כבר מפרש על הא דאמר התנא באחד בתשרי כו' לנטיעה. למנן שני ערלה ומפרש הסמ"א דהיינו לענין התחלת היתר ערלה ורבעי ונסמיעה כו' איירי שנמט בין אחד לתשרי לס"ז בשבט ע"ש וכיון דס"ל דנסיעה כו' התחלת ההיתר הוא מתשרי תו אינו יכול לפרש האי דר"ה לאילן לענין ערלה דריינו לענין התחלת ההיתר הוא שבט ר"ה ולא פסוקא ליה. ועוד הא רש"י ס"ל כרבנו דנמט פחות מל' יום עד ר"ה אין הפירות נאסרין עד ט"ו שבט וכ"כ המעדני יו"ט על הרא"ש בהלכות ערלה ס"י ט' אות ט' ע"ש. וכתב שם הרא"ש: ויראה דהאידינא אין חנוטה בשום אילן קודם ט"ו בשבט ולכך אין נוהרים בערלה אלא ג' שנים עכ"ל ודברי חסודות אות כ"ט תמה למה לא כתב לזה הסוד ע"ש. ואולי משום זה לא רצה רש"י לפרש האי דר"ה לאילן לענין ערלה משום דאינו מצוי חנוטה בעת ההיא בין תשרי לס"ז בשבט. אך באמת א"א לומר דאין במציאות כלל וכו' בכדי אמר דפירות נסיעה זו אסורים עד ט"ו בשבט אלא וראי דיש במציאות גם האידינא ניש בארצנו הקדושה מיני אילנות שחונטין בין תשרי לס"ז בשבט ונראה דהרא"ש סיירי בחו"ל אבל בא"י ישראל גם האידינא שכיח דהיינו עצי אתרוג וכדומה יאע"ג דאינו מצוי שיתנו פירות כוסן שעור המה כ"כ צעירים בני שתי שנים ודורש שיתנו פירות. משכחה לה כגון שעצי אתרוג בני המט' או שש שעקרו במקומן ונטען במקום אחר דאוליגן בתר נטיעה ולמ"ד דאין רבעי נוהג בשאר אילנות לא משכחה לה רבעי כלל יאע"ג דהתוס' בקידושין (ג.) כתבו דמדרכבן מיהא נוהג ע"ש אבל על כל פנים מן התורה איננו נוהג. והא דאוליגן באתרוג לענין ערלה בתר ר"ה חמשה עשר בשבט הא מעמא דמ"ו בשבט ראש השנה משום מה דכל מה שחונט קודם חמשה עשר בשבט הוה מחמת יציקת מים שלפני ר"ה וזה אינו שיוך אלא בשאר אילנות דנדלין על רוב מים משא"כ אתרוג נדל על כ"ס"מ. איכא לסימך רביון ולא חלקה תורה אתרוג משאר אילנות לענין ערלה ורבעי ולא כלתה איסורין עד לאחר תשרי כריפנין מדכתיב ובשנה הרביעית ובשנת החמישית. וכיון דברוב אילנות ט"ו בשבט ראש השנה משום דנדלין על רוב מים היה באתרוג לא חלקו וקבעו ליום ר"ה בחמשה עשר ועיין מה שכתבתי

יב פרי הלכות ערלה ורבעי ציון

שכתבתי בספרי עשר תעשר הלכה ר"ז ועיני בתום קידושין (שם) ד"ה מה ירק ע"ש. ועיין לקמן בהלכה ד' ט"ז בענין זה ע"ש. וע"ד הרכבה מ"ד יום לפני ראש השנה אם הערלה נמשך עד ט"ז בשבט או עד תשרי אם בטר הילדה שהיא נסיעה אזלינן ובנסיעה תשרי ר"ה או בטר הזקנה שהיא האילן אזלינן ובאילן ראש השנה ט"ז בשבט הוא כגון שהרכיבה בשנת ג' לראשונה שעדיין הרכבה היא ילדה אין ראוי למשוך איסור ערלה יודה מאי בתשרי ואילך שהוא ראש השנה לנסיעה ואין לה ענין לר"ה של אילן שהוא חמשה עשר בשבט ואע"פ שיש שם אילן על הראשונה בטלה הזקנה אצל הילדה דצד היתר ילדה מבטלת לצד איסור דזקנה או נימא כיון שילדה בטלה לזקנה בטר ראש השנה של הראשונה אזלינן. והטורי אבן לראש השנה (י). עמד על מדוכה זו ורצה לומר שראוי למשוך כזה איסור ערלה עד חמשה עשר בשבט מ"ג דאי בטר זקינה אזלת ר"ה שלה שבט דהו"פ אילן ונמשך איסור ערלה שלה עד ט"ז בשבט ואי בטר ילדה אזלת הא לא מלו לה ג' שנים משעת הרכבתה ואין כאן צד היתר מ"ג עד חמשה עשר בשבט ומסיק דהא דמונין משעת נסיעה ולא משעת הרכבה לאו משום לתא דצד היתר דנסיעה אחינן עלה אלא משום דכך דינה של הרכבה מצד עצמה הוי הכי לדברי הירושלמי דנכרי שהרכיב אילן מאכל ע"ג אילן סרק דמונין לו משעת נסיעתו דהיינו משעת נסיעת אילן סרק מונין להרכבה דאילן מאכל ולא משעת הרכבתו אע"ג דהכא אין תלויות מעמא דאזלינן בטר צד היתר דזקינה כיון דלאו אילן מאכל הוא ולא שייכא לדין ערלה כלל ובע"כ הכי הוי דינא דבמרכיב בתוך נסיעה מונין משעת הנסיעה ל"ש אם הנסיעה של אילן מאכל ל"ש אילן סרק דילכך בשניהם בין מרכיב באילן סרק בין מרכיב באילן מאכל מונין משעת נסיעה דזקינה ור"ה רק תשרי ולא ט"ז בשבט משום דנסיעה היא ולא אילן ואין לומר כאן שתאסר מ"ג דלאו משום לתא דצד דנסיעה אחינן עלה אלא משום דכך דינה של הרכבה מצד עצמה הוי הכי ע"ש. והמנחת חינוך מצוה רמ"ו כתב דרבנו כיון דלא הכי לענין מנין שני ערלה רק נוטע ס"ל כרעת הטורי אבן והא דהשמיט הרכבה משום דע"כ מיירי דנפקס מהאב אם כן אין כאן דבר חדש דודאי דינו כנסיעה חדשה ע"ש.

הלכה ג.

ביצד הנוטע גרעין או יהור מן האילן מאכל במ"ז באב משנה עשירית ביוכל הרי הוא בתוך שני ערלה עד מ"ז בשבט משנת י"ג וכל מה שיוציא האילן בתוך זמן זה הרי הוא ערלה, אעפ"י שנגמרו לאחר כמה ימים ומ"ז בשבט משנת י"ג ביוכל עד מ"ז בשבט משנת י"ד הוא נטע רבעי וכל מה שיוציא בתוך זמן זה הרי הוא רבעי וצריך פדיון וכיום מ"ז עצמו נידון כאחר מ"ז ואם נתעברה השנה נתעברה לערלה או לרבעי. ספק מ"ז או מ"ז באב אסור ובוה"ז יש להקל.

פרי ציון

ג) ביצד הנוטע כו' בשיבת ציון סי' מ"ט נשאל באחד שנטע נטיעות בקיץ ונשכח ממנו אם הירח הנטיעה קודם מ"ז אב ושלשים עד ר"ה נחשב לשנה ואינו אסור משום ערלה אלא עוד שנתיים או לאחר חמשה עשר באב ונהוג ערלה מתשרי שלש שנים שלמות ופסק שהפירות שגדלו באותן נטיעות בשנה השלישית מותרין מספק ע"ש. אולם התם סיירי בחו"ל דפסק ערלה בחו"ל מותר דכך היא הלכה להתיר מספק אפילו אם איכא רוב או חזקת איסור היולכך מתיר התם בספק מ"ד יום אע"ג דאיכא חזקת ערלה הקודמת משא"כ בספק מ"ד יום בארץ ישראל נראה דאסור מספק כל השנה השלישית דהו"ל ספקא דאורייתא פחומרא, ואפשר לסמן דס"ל דערלה בזמן הזה אפילו בארץ ישראל דרבנן משום דבטלה קדושת הארץ למאן דאסר תרוסה בזמן הזה דרבנן כמו שכתבו התוספות ביבמות (פא.) ד"ה מאי היא לענין כלאי הכרם ע"ש וכמו שכתב הר"ש מ"ס ערלה פ"ג מ"ז לענין כלאי הכרם ע"ש וכן בערלה כמו בחוץ לארץ ספק מותר הוא הרין בארץ ישראל וכמו שכתב המשנה למלך בפ"י ממאכלות אסורות הי"א ע"ש. ואפילו דרבנן דס"ל דטעמא דתרוסה בזמן הזה דרבנן לאו משום שבטלה קדושת הארץ אלא משום דברתיב כי תבואו כמ"ש בפ"א מ"ה תרוסות הכ"א הא גם בערלה כתיב כי תכילו וכמו שכתב הצ"ח בכרכות (ד) ספורש דטעמא הנ"ל לדברי רבנו ערלה אפילו כוסי עזרא לא נהגו אף בארץ ישראל רק מדלכה למשה מסיני כמו בחו"ל שאף על פי שלדיריה לא בטלה קדושת עזרא דיינו לשאר חובת קרקע אבל ערלה הרי היא כתרומה וחדה דבעינן ביאת כולכם ע"ש. ועיין מ"ש לקמן הלכה פ"ו אי"ב אפשר להורות בארץ ישראל בספק מ"ד יום לפני ר"ה בא"י כמו שפסק בשיבת ציון בח"י דהא להתוס' דס"ל דלאחר חרבן בטלה קדושת הארץ גם כלאים בזמן הזה אינו אסור אלא מדרבנן ולרבנן אע"ג דס"ל דלא בטלה קדושת הארץ ערלה אינו אלא מהלכה משום דבעינן ביאת כולכם כמו בתרומה. ומ"ש המחבר בש"ע יו"ד סי' רצ"ד דספק ערלה בארץ ישראל אסור ע"ש. היינו משום דאול לעמיה דהוא מפרש כוונת רבנו שכתב הטעם דתרוסה בזמן הזה דרבנן משום דבעינן בזמן שכל ישראל

שם

יד פרי הלכות ערלה ורבעי ציון

שם שנאמר כי תבואו ביאת כולכם לאו דכתיב בתרומה כי תבואו דהא לא כתיב בתרומה לא בבואכם ולא כי תבואו אלא רק דילפינן מחלה דכתיב גבי חלה בבואכם ובעינן ביאת כולכם כמיש הכיט בפ"א בתרומה ע"ש. לפי זה רק תרומה דרבנן משום דילפינן מחלה דשניהם ראשית אבל ערלה גם בזמן הזה סן התורה. ואינו מוכרח דנראה דאיכא למיסר כמיש הצליח דרבנן ס"ל דערלה בזה"ש דרבנן. מ"ש רבנו סעמא דתרומה בזמן הזה דרבנן מרכתיב כי תבואו ביאת כולכם מסה ודכתיב בתרומה עצמה קאמר ולא משום דילפינן מחלה וכוונתיה לכו תבואו דכתיב בפ' שימת מלך בפ' שופטים ונזכר שם גם תרומה. ומה"ר קארו ז"ל סבירא ליה דכו תבוא דבפרשת שימת מלך לא קאי על תרומה אלא אישית מלך לכו דכתיב מקמו דתרומות ומעשרות וראשית הנו דפרשה דשימת מלך הפסיק הענין. ולהספרי הא דכתיב בחלה בבואכם גם בתרומה עצמה פתיב דאיחא בספרי: תרומת ה' בתרומת דגן הכרוב סדבר או אינו אלא בתרומת חלה כשהוא אומר חלה תרימו תרומה הרי תרומת חלה אומר ומה אני מקיים תרומת ה' בתרומת דגן עכ"ל. הרי כתיב בבואכם גם בתרומה עצמה. ומהנמרא דכרובות (כה) מבואר דאם בבואכם משמע ביאת כולכם כ"ש כי תבואו לגירסת רש"י: אי בבואכם פ"י השתא דאמרת בבואכם תחילת ביאה איכ משתבנסו לה שנים וגי' מרגלים ת"ל בבואכם ביאת כולכם ע"ש אלא כי תבואו מפי משמע ביאה חשובה מבבואכם ואי בבואכם משמע ביאת כולכם מרכתיב בבואכם בלשון רבים כ"ש כי תבואו אפשר דמשמע ביאת כולכם איכ בערלה דכתיב כי תבואו משמע ביאת כולכם ואיכא למילף דערלה בא"י בזה"ש אינה אלא מהלכה. אולם זה אינו אלא במצות התלויות בארץ ולא במצות התלויות בגוף כגון פסח וכדומה. אך תקשי הא כי תבואו דכתיב בערלה בעינן להא דאיחא בספרא על הפסוק כי תבואו ונטעתם פרט לשנמעו עכו"ם עד שלא באו לארץ ע"ש. וכן הביא רבנו בפ"י ממע"ש ה"ט ע"ש. ונראה דאיכא למיסר דתרת"י שמעינן מלשון ביאה ילפינן דהחיוב משעת ביאה לאפוקי בנמעו עכו"ם עד שלא באו ומרכתיב תבואו בלשון רבים ילפינן דבעינן ביאת כולכם והלכך כתב רבנו בפ"א מה' תרומה הטעם דתרומה בזמן הזה דרבנן. שנאמר כי תבואו. והא כי תבואו בתרומה בודאי לא כתיב דאם מה דכתיב בשימת מלך הא כתיב כי תבואו לא כי תבואו ואם מה דכתיב בחלה הא כתיב בבואכם אלא ודאי דכוונתיה הא דכתיב בחלה דילפינן מהתם תרומה גם כן מרכתיב תרומת ה' כדרשת הספרי ולא הדיוק דבבואכם העיקר אלא מהה דכתיב בלשון רבים ודמי כמו שה"י כתוב כי תבואו זה העיקר וכיון דבערלה כתיב כי תבואו בלשון רבים שפיר ילפינן למעט בזמן הזה דאין ביאת כולכם. ודברי הצ"ח שרירין וקייסין. ומהא דאסרינן בע"ז גבינות עכו"ם משום דמעמידין בשרף של ערלה אין ראה דבארץ ישראל ערלה אסורה מה"י דאיכא למיסר כמיש המרדכי דהא דאין מעמידין היינו אין מעמידין רק בשרף ידה דהוי ודאי ערלה דא"י ספק שמה העמידו בשרף וקנה וה"ל ספק ערלה ומותר. ובלא"ה אינו אלא מדרבנן דהא שרף של ערלה אינו אסור אלא מדרבנן עיין לקמן הלכה ו'. וראיתי להסמכת חינוך מצוה רמ"ז שכתב שמדברי רבנו שכתב למיכף מכי תבואו ונטעתם שנמעו עכו"ם עד שלא באו לארץ מה שנמעו עכו"ם פטור ראה וסיעתא לרברי הצ"ח הנ"ל ותיקשי לאיזה צורך מביא דבר זה הא מאי דהוי הוי ולדברי הצ"ח דלרבנן ערלה בזה"ש אף בא"י מהלכה איכ כיון דבגלות ג"כ בטלה קדושת הארץ ואח"כ לא היה ביאת כולם ולא

ולא נתקיים הבואו ונמטתם הידבך לעיל כשתחזור ונמצא נמוע מעכו"ם הנסיעות הללו לא יהיו חייבים בערלה רק לאחר כשנבוא כולנו ונמטען אחי"כ יהיו חייבים אף התורה ע"ש. ולפי זה אפילו הנסיעות של ישראל מכזמן הזה ואח"כ אם תהיה ביאת כולם במהרה בימינו אפילו הנסיעות תהיינה צעירות לפני שלש שנים לא יחזר עליהם איסור ערלה מה"ת (עיין לקמן בהלכה ו' ובהלכה י"ג מ"ש בזה). אולם ראיתי גמרו"ט ח"א סי' כ"ה שכתב: לדברי ר' ישמעאל דאמר כל מקום שנאמר ביאה אינו אלא לאחר כבוש וחילוק והרי ערלה דנהנה מיד שנכנסו לארץ ונהגת בין בארץ בין בחו"ל בפני הבית ושלא בפני הבית אלא כי תבואו דערלה דרשינן בספרי פרט לשנמטעו גוים עד שלא באו לארץ דאי לא כתיב כי תבואו הוה מרבינן מריבוייה דכתיב כל עץ אף שנמטעו גוים קודם ביאתו; וקרא דונמטתם דרשינן ליה התם לעו"פ מאליו להכי אצטריך כי תבואו ונמטתם כדקדמי סכאן אמרו עת שבאו אבותינו לארץ ומצאו נמוע פסור נמטעו אע"פ שלא כבשו חייב וסברא הוא לאוקמי דרשא כהכי ולא לומר דבעי ביאת כולם דהא קים לן הלכה למשה מסיני דיש ערלה בחו"ל ואם אינה תלויה בארץ האיך תהיה תלויה בבואה כולם עכ"ל. ועיין בתא"י פ"א מערלה מ"ב מ"ש בזה. ולפמ"ש לעיל אפשר נלמוד ולדרו"ש כי תבוא: למילף תרתו דבעינן ביאת כולם והנסיעה לאחר ביאה. ומ"ש דאם הלכה דיש ערלה בחו"ל אינה תלויה בארץ אינו טובן הא ערלה בא"י איסור מה"ת ובחו"ל אינו אלא מהלכה ונ"מ ביניהם להרבה דברים לענין מלקות ולענין ספק. ועיין לקמן בהלכה כ"ו מ"ש בזה. והפשוט יו"ד סי' רצ"ד כרב דערלה בא"י בזמן הזה מה"ת היא ע"ש וכן הרדב"ז ח"א סי' תקי"פ משמע דמ"ל דגם בזמן הזה ערלה אסור מה"ת מדהצריך שם להתיר ספק ערלה טעם ס"ס ומטעם כל דפריש מרובא פריש ע"ש. ולפמ"ש הח"ס סי' רפ"ו דערלה דחו"ל יש להקל בני ימי הקליטה ע"ש איכא איכא ס"ס שמא הלכה כמ"ד דבזמן הזה דרבנן ואפילו מה"ת שמא נמטעו במ"ו ובכל אופן אחר שלש שנים שלמות איכא להתיר הפירות שחנמו מהשרי עד מ"ו בשבט בשנה הרביעית לאחר פדיון ובשנה החמשית מותר בלא פדיון דהא בלאו הכי איכא דעת רבנו ודעימיה דמ"ל דאחר תשרי אינו נודג ערלה אם עברו שלש שנים תמימות. ואם נתעברה השנה כו' זה פשוט דכיון דיליף שנה שנה דכתיב מראשית השנה עד אחרית השנה הרי העבור בכלל דמעברים בארד ונ"מ לענין דאם לא היה נתעברה לערלה אז היה רבעי נהג בשנה השלישית דאם שנה אחת מני השנים תהיה מעוברת והחדש אלול של אותה השנה נ"כ יהיה מעובר השנים עשר חדש עד אלול תחשב שנה והשלשים יום עד תשרי תחשב עוד שנה ויהיה בשלש שנים ערלה ורבעי. אך איכא למימר דבלא"ה אין בזה נ"מ דלא אמרינן שלשים יום לפני תשרי נחשב שנה אלא בתחילה דאז הוי נסיעה ובנסיעה תשרי ר"ה אכל אח"כ הי"ל אילן יבאי"ן חמשה עשר בשבט ר"ה. איכא איסור הערלה ימשך עד מ"ו בשבט וממ"ו בשבט מתחילה שנה הרביעית והפירות רבעי ניהו עד מ"ו בשבט דשנה החמישית. ויש נ"מ לענין מ"ש הח"ס קידושין (פ.ח). ד"ה וה"ה לערלה בשתיים: וה"ר משה מפונטייוא מפרש דערלה יש היתר לאיסורו ע"י כ"ד דפרי ערלה אסורין עד מ"ו בשבט ואם חסרו כ"ד חודש כסלו הרי ממהי"ן יום היתרון ע"ש. ובספר תמים דעים להראב"ד סי' קל כתב: ועד י"ב חדש אסור משום רבעי דכתיב ובשנה הרביעית יהיה כל פרוי קרש הצללים דה' עכ"ל פ"י דרבעי נחשב מן מ"ו בשבט

הרכה ד.

נטען ביי"ו באב משנת עשר לא עלתה לו שנת עשר, אלא הרי הוא ערלה שנת י"א, י"ב, וי"ג כוללה, והרי הוא נטע רבעי מרה"ש של שנת י"ד עד סופה. י"א דאין חלוק בין נטע במ"ו באב לנטע במ"ז באב. לעולם הנחנמים קודם מ"ו בשבט של שנה רביעית יש להם דין ערלה והנחנמים ממ"ו בשבט של שנה רביעית עד מ"ו בשבט של שנה חמישית יש להם דין רבעי.

פרי ציון

בשבט עד מ"ו בשבט השני שהם י"ב חדש ולפי הנ"ל האי י"ב חדש לאו דוקא דהא בשנת העבור אסור משום רבעי גם י"ג חודש כיון דק"ל דאם נתעברה השנה נתעברה לערלה ולרבעי והא דאמרינן כאן ממ"ז כ"ו עד מ"ו כ"ו ומ"ז עצמו נראה דינו כאחר מ"ו כמ"ש הדברי חמודות ומעדני יום טוב בסוף הלכות ערלה של הרא"ש

ר) נטען כ"ו כתב הראב"ד בפ"ט ממע"ש הי"א: א"א דבר זה הוציא מן הירושלמי של סכנת ר"ה כשאמרה הברייתא פירות נמיעה זו אסורה עד מ"ו בשבט א"ר בא בר ממל קומי רבי ועירא נראים דברים בשנמט שלשים יום לפני ר"ה אבל אם נטע פחות מל' יום לפני ר"ה שנה שלמה מונין לו ותימר הכי. אלמא כל היכא שיש לו ג' שנים שלמות אין מוסיפין לו. והאי סברא מסתריעא מדקתני ופירות נמיעה זו מכ"ז דאיכא נמיעה דלא אמרינן הכי. ועוד דאמרינן פעמים שברביעית ועדיין אסורה משום ערלה לפעמים הוא דאמרינן הכי ולא כל שעה. ומאי דאקשו עלה אי הכי אפילו נטעו שלשים יום לפני ר"ה יהא אסור עד שלשים יום לפני ר"ה כלומר כיון דקפדינן על ג' שנים שלמות ולמה אין מוסיפין לה אלא עד שבט תהא אסורה עד שלשים יום לפני ר"ה של שנה הרביעית שלא יהו שנים מקוטעות מאי כדון א"ר סוגא מתוך שעוסד בתוך שנתו של אילן משלים שנתו פ"י שנתו של אילן והוא שבט כלומר די לנו בכך עתה לזה הטעם דוקא בשנמטה ל' יום לפני ר"ה מוסיפין לו עד שבט אבל פחות מל' יום הואיל ויש לה ג' שנים שלמות חוץ מקליטתה אין מוסיפין לה כלום אלא מראש תשרי לראש תשרי עכ"ל. ובעל המאור כתב: יש שטועין כפירוש שמועה זו לומר שאין פירות נמיעה אסורין עד מ"ו בשבט אלא בנומט ל' יום לפני ר"ה בלבד אבל בנומט לאחר ר"ה חוץ או שנמט פחות מל' יום לפני ר"ה כ"ז שנות הנמיעה כלות כר"ה ואין שנות הערלה והרבעי נמשכות עד מ"ו בשבט ודיק מדקתני ופירות נמיעה זו ומדקאמר פעמים שברביעית פעמים שבחמישית ולדעתנו כך היה לעולם והאי דקאמר פעמים לפי שהחנמה המצויה מר"ה עד מ"ו בשבט באילנות מלתא דלא שכיחא היא ומקצת מסיני האילנות. והאי דקאמר ופירות נמיעה זו כלומר שהנמיעה שנורטת לה לאיסור ערלה היא מושכתה משנה

משנה זו לשנה זו עד ט"ו בשבט וכן לרבעי ותו לא מדי. וכן נראין הדברים מתוך התלמוד ירושלמי כפירושנו דגרסי התם ר' אבא בר סמל קומי ר' ועירא נראין דברים בשמטען ל' יום לפני ר"ה אבל אם נטען פחות מל' יום לפני ר"ה את חמץ שנה שלמה לא עלתה ותומר הכין א"ל בן היא אפילו נטען פחות מל' יום קודם ר"ה יהא אסור מאי נדון אמר ר' מונא מכיון שעומד בתוך שנתו של אילן הוא משלים שנתו עכ"ל. והר"ן כתב: איכא מ"ד דדוקא נטיעה שהקלנו עליה בתחלתה שעלו לה שלשים יום לשנה שלמה. ולפיכך מחמירין עליה בסופה דחמשיך שנתה עד ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילן והיינו דאמרינן פירות נטיעה זו דמשמע דוקא זו וכן דעת הרמב"ם וז"ל בפ"ט מה מעשר שני וניר אבל הר"ן הל"ו כתב שכך הדין בכל נטיעה ואפילו באותה שלא הקלנו עליה בתחלתה. וכי קאמר ופירות נטיעה זו היינו לומר שהנטיעה שהיא גורמת לה איסור ערלה היא מושכתה עד ט"ו בשבט ופלוגתא היא בירושלמי דגרסינן התם ר' אבא בר סמל קומי ר' ועירא נראין הדברים בשמטען ל' יום לפני ר"ה כלומר הא דקתני אסורין עד חמשה עשר בשבט דוקא בנטיעה שהקלנו עליה בתחלתה והיינו בשמטען שלשים יום לפני ר"ה שעלה לה שלשים יום בשנה שלמה אבל נטען פחות מל' יום לפני ר"ה את חמץ שנה שלמה לא עלתה לו ותומר הכין כלומר שיהא נהוג איסורי עד ט"ו בשבט א"ל בן הוא אפילו נטען פחות מל' יום לפני ר"ה אסור מאי נדון אמר ר' מונא מכיון שעומד בתוך שנתו של אילן הוא משלים שנתו עכ"ל. וכתב הכ"מ על דברי הר"ן: ויש לתמוה על מ"ש הר"ן בפלוגתא היא בירושלמי דלפי האמת לאו פלוגתא היא דאע"ג דאקשי ליה אפילו נטען שלשים יום לפני ר"ה יהא אסור עד שלשים יום לפני ר"ה הרי השוב לו ושתק ועוד דהאי דאקשי ליה אפילו נטענו ל' יום לפני ר"ה אינו סותר דין זה שכתב רבנו עכ"ל. והשו"ר קרבן לר"ה הגיח הדברי הכ"מ בצע"ג דהא לפי גירסת הר"ן בירושלמי דהו ודאי פליגי ור' מנא לא השיב לו כלום אדרבה סויע"ג ליה לר"ן ע"ש. הר"ו"ה והר"ן דגרסי את חמץ שנה שלמה לא עלתה לו כו' ולא גריס נמי בדברי ר"ן יהא אסור עד ל' יום לפני ר"ה אי"ב משמע דר' בא ור"ן פליגי בה. אבל הכ"מ ראה הגירסא שנה שלמה עלתה לו והימר הכין לא פליגי כלל עיין בטראה הפנים לפ"ב משביעיה הי"ד מ"ש בזה. והר"ן והרי"טכ"א לר"ה (שם) מכריעים בהר"ו"ה דמ"ל דאין חילוק בין נטען ל' יום או פחות מל' יום לפני ר"ה. דגירסת הר"ו"ה משונה מאשר שלפנינו דלפנינו אירא אחר דברי ר' בא בר סמל קומי ר' ועירא שחילק כנ"ל א"ל אין כיני אפילו נטען ל' יום לפני ר"ה יהא אסור עד ל' יום לפני ר"ה והוא קושיא שיוסיפו לה עוד ומשני ר' מנא דמני ומשני ר' מנא דמני להשלים שנתו של אילן ואין זה שייך לפלוגתא. והר"ו"ה נזרם א"ל אין כיני אפילו נטען פחות מל' יום לפני ר"ה יהא אסור פ"ו עד ט"ו בשבט והיא פלוגתא על ר' בא מאי כדו פ"ו מ"ט אמר מני מתוך כו' משלים שנתו היינו בכל גוונא והוי מסקנא כדעת הר"ו"ה. ובהנ"ר"א מניה כניסת הר"ו"ה רק שמוחק תיבות אפילו ואחר יהא אסור מסיק עד פחות מל' יום לפני ר"ה ומשני מתוך שעומד כו' משלים שנתו עד תשרי והוא כדעת רבנו. ועיין בהנ"ר"א יו"ד ס"ו רצ"ב ועיין ברא"ש ה' ערלה שכתב ג"כ דאיכא פלוגתא בירוש' לפי גירסת הר"ו"ה ע"ש. ועיין ביפה עינים לר"ה (שם) ושימט ריבי"ב כמו שימט הר"ו"ה ע"ש. והסמ"ע קל"ו כתב בדעת רבנו והראב"ד ע"ש.

ולפמ"ש"ב

יה פרי הלכות ערלה ורבעי ציון

ולפמשיב לעיל מעמא דרייה לאילין הוא ט"ו בשבט משום דקיליל דאילין גרד עז
 רוב מיס של שנה שעברה וכל שהוא חונט בין תשרי למ"ז בשבט היינו
 סחמת יניקת מי נשמים שלפני רייה ומאותה יניקה חנמו פירות הללו ולפיכך הרי
 הן כאילו חנמו קודם תשרי אי"כ מאי ני"ט אם היתה הנטיעה שהקלנו עליה בתחלתה
 או לא הקלנו בתחלתה סוף סוף הפירות שחונטים מתשרי עד ט"ו בשבט משרף
 שלפני תשרי הוא. ומטעם זה כתב הר"ן והריטב"א דמסתברא כהרו"ה ע"ש. ועיין
 בלבוש. ומשמע דגם החו"ט ס"ל כהרו"ה מטעם הנ"ל דבריה (שם) ר"ה ופירות
 נטיעה כ"ו וז"ל: דנהי דלנטיעה ר"ה תשרי לענין ערלה לאילין מיהו ט"ו בשבט כדדריש
 רבי ינאי מכתוב ובשנה הרביעית ובשנה החמישית והא דקבעי שבט ר"ה הואיל
 ויציאו רוב נשמי שנה ע"ש. ומדכתבו סתם ולא חילקו משמע דבכל גזונא לענין
 ערלה לאילין חמשה עשר בשבט ר"ה מטעם הנ"ל. אבל רש"י ס"ז כשיטת רבנו
 שכתב (שם) בריה ופירות נטיעה זו אסורים כ"ו: ואף ע"פ שאמרנו עלתה לו שנה
 אם חנמו בה פירות לאחר ר"ה של שנה הרביעית מיד (כלומר קודם ט"ו בשבט)
 עדיין אסורין הן עולמית משום ערלה ע"ש משמע דס"ל דארישא דוקא קאי באופן
 שאמרו דעלתה לו שנה דהיינו מיד יום לפני ר"ה אבל כפחות מזה דאין מונין אלא
 מתשרי אין פירותיהם אסורין עד ט"ו בשבט וכן לעיל (שם ט'): כתב רש"י בדיה
 פחות מ"ז יום כ"ו וז"ל: עד תשרי הבא ע"ש. ואם איתא דס"ל כהרו"ה עד חמשה
 עשר בשבט הוה ליה למימר. ולעיל בהלכה כ' כתבתי בזה טעם למה אינו מפרש
 רש"י במשנה קמא ד"ה ואילו ני"ט לענין ערלה ע"ש. ועל כה"כ א' כתבתי
 דרבנו הוציא דינו דמחלק בין נטע שלשים יום לפני ראש השנה לנטע פחות
 משלשים יום לפני ראש השנה מהא דילפינן מ"ב בשנה הרביעית דתשרי ראש השנה
 לרבעי ואם נימא כהרו"ה דלעולם נמשך דין ערלה עד ט"ו בשבט לא משכחת לה
 דריה דרבעי הוא תשרי ע"ש והרו"ה ס"ל דני"ט במה שאמר דתשרי ר"ה לאילין
 לענין דלא מחני נטעו מ"ד יום קודם ט"ו בשבט ולא עלתה לו שנה אלא כנטען
 מ"ד יום לפני תשרי. והדברי חסדות בהי ערלה אות כ"ז פתח להוכיח דהרא"ש
 ס"ל כהרו"ה מ"ש והאידנא אין חנטה בשום אילין קודם ט"ו בשבט ולכך אין
 נזהרין בערלה אלא שלש שנים וכדאי דלא כתב כן אלא לסברת הרו"ה דמחמיר
 ומצריך להסתין עד ט"ו בשבט אעפ"י שיחיו יותר מג' שנים והיינו כשנטע פחות
 מ"ז יום קודם ר"ה דאילו לסברת רש"י אדרבה מאי אין נזהרין דקאמר משום
 דקודם ט"ו בשבט אין חונטין הא לרש"י אפילו חונטין קודם ט"ו בשבט לעולם לא
 משכחת לה יותר מג' שנים דכשנטע פחות מ"ז יום קודם ר"ה אין צריך להסתין
 עד ט"ו בשבט ואין לך הכרעה גדולה מזו ע"ש. דבריו אינם מובנים דא עב"פ אם
 נטען מ"ד יום לפני ר"ה צריך להסתין עד ט"ו בשבט אפילו לרש"י אם כן הא
 דהאידנא אין חנטה כ"ו מועיל אפילו לרש"י כשנטען לפני ראש השנה מ"ד יום.
 ומה שכתב ולכך אין נזהרין בערלה אלא שלש שנים כוונתיה דאפילו שלש השנים
 לא הוו שלמות אלא שנה הראשונה היתה מחמת שלשים יום לפני ר"ה כשנה
 שלמה וככה"ג גם רש"י מודה דבעינן להסתין עד ט"ו בשבט.
 והנה להר"ן והרא"ש דס"ל דלגירסת הרו"ה איכא פלוגתא בירושלמי אם כן ל"ל
 להרא"ש לומר הטעם דאין נזהרין להיות נזהרין בערלה אלא ג' שנים משום
 דהאידנא אין חנטה כ"ו תיפוק דבחז"ל הלכה כדברי המקול ומשמע דבחז"ל מיידי

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון יס

כמו שכתבתי לעיל בהלכה ב' דבארץ ישראל גם האידנא איכא רחונטין בין תשרי
למ"ז בשבט ע"ש. ולהר"ץ והרא"ש שכתבו דלגירסת הר"זה איכא פלונתא בירושלמי
משמע דפליגי אם הא דאמרינן דפירות נמיעה זו אסורים עד מ"ז בשבט היינו משום
חוסרא הוא דמחמרי עלה לפי שאין השנים שלמות הלכך לא מחמירין אלא
באותה נמיעה שעלתה לה ל' יום לשנה החמירו עליה שתמשך שנתה עד מ"ז בשבט
אבל בנמטק פחות משלשים יום לפני ר"ה הואיל ומונין לה שלש שנים מיום
ליום אין דין לאיסורה עד המשה עשר בשבט. ואי היינו טעמא משום דכיון דאילן
נדל על רוב מים של שנה שעברה ועלה שרף באילנות מהנשמים שמלפני תשרי
ומשנה שעברה הן הלכך אסורין הפירות לעולם ומ"ד ריש חילוק בין נמטק שלשים
יום לפני תשרי לפחות משלשים יום ס"ל דהא דפירות אסורין עד מ"ז בשבט משום
חוסרא הוא ולא החמירו אלא אם הקילו בתחלתה אבל אם היו שנות הצרחה
שלש שנים מלאות ושלמות כיון שמתחמירין בתחלתה מקילין לה בסופה. ומ"ד דאין
חילוק ס"ל טעמא משום דאילן נדל על רוב מים כו' הלכך לעולם אסורים הפירות
מהחנטה עד מ"ז בשבט. אולם הא חינה אם פירות נמיעה זו אינם אסורים עד מ"ז
בשבט אלא מדרבנן שייך לומר דלא החמירו אלא אם הקילו מתחלתן ולא היכא
דמחמירין מהחלה אבל באמת האיסור מה"ת הוא דהא ילפינן סובשנה הרביעית
ובשנה החמישית ודרשינן ו'ז מוסף על ענין ראשון יהיה לכם ערלים אף בתוך
שנה הרביעית ובשנה החמישית תאכלו את פרוי מוסף על ענין רבעי דסליק מיניה
כדאימא בר"ה (שם). אולם כיון דברורה לא כתובא עד מתי תמשך האיסור
ברביעית או בחמישית ונמסר לחכמים לקבוע הזמן וקבעו חכמים זמן ר"ה לאילנות.
במ"ז בשבט ומשעם ונימוקם הוא כדאמרינן בגמ' דר"ה (יד.): מאי טעמא אמר רב
אלעזר א"ר אושעיה דרואל ויצאו רוב גשמי שנה אע"פ שרוב תקופה מכחין הואיל
ויצאו רוב גשמי שנה ע"ש. ומפרש רש"י בר"ה הואיל ויצאו כו' שכבר עבר רוב
ימות הנשמים שהוא זמן רביעה ועלה השרף באילנות ונמצאו הפירות חונטין מעתה
עכ"ל. והתוס' בר"ה באחד בשבט מפרש דלמר זמן הנימטה של גשמי שנה זו
באחד בשבט ולמר במ"ז בשבט וכל החנוטים קודם זמן הזה היינו על גשמי שנה
שלפני תשרי ע"ש החילוק בין רש"י לתוס' נראה לרש"י הטעם שחמשה עשר בשבט
ר"ה משום דרוב אילנות מתחילין לחנוט ממ"ז בשבט ומסילא אעפ"י דיש מעוט
שחונטין גם לפני חמשה עשר נחשבין משנה שעברה דנררין בתר רוב אילנות
דר"ה שלהם ממ"ז בשבט. וכיון דבאמת חנטו אחר תשרי שהוא ר"ה לשנים ולנמיעה
ולמעשרות וזמן שלש שנים כבר עברו וזמן הדין בעינן לומר דיהיה כבר מותר
מאיסור ערלה אך כיון שהתורה הוסיפה וא"ו דובשנה הרביעית כו' להוסיף על
ענין ראשון די שדרשינן זה לנמיעה שהקלת בתחלה דהיינו נמטק מ"ד יום לפני ר"ה
משא"כ בשלש שנים שלמות לא נררין בתר רוב אילנות שחונטין אחר מ"ז בשבט
דהא כבר נמסר שלש שנים שלמות וחנטה אחר תשרי אבל להתוס' דמפרשי הטעם
משום דכל רחונטין לפני חמשה עשר כדאי מנשמי השנה שעברה והחונטין אחר
מ"ז בשבט ממי הנשמים של שנה חדשה לפי זה הא דפירות הנמיעה אסורה עד
מ"ז בשבט. לאו מטעם נרירה הוא אלא אלה שמקודם מ"ז אסורין מדינא בפ"ע
ואלה שלאחר מ"ז מותרין יש להם דין בפ"ע הלכך רש"י למעמיה ס"ל דיש חילוק
בין נמטק פחות מל' יום לפני ר"ה לנמטק ל' יום לפני ר"ה והתוספ' למעמיהו ס"ל
דאין

הלכה ה

נמט הנטיעה מריח תשרי עד ט"ו בשבט מונה לה שלש שנים מיום ליום לערלה ומיום ליום לרבעי היינו מט"ו שבט עד ט"ו שבט. ויש אומרים דמיום ליום ממש או קודם לכן או אחריו כן.

פרי ציון

דאין חילוק איכא למימר דרבנן ט"ו כרש"י והר"ז"ה כהתוס'. הסוד בס"י רצ"ד סתם וכתב דאין חילוק משום דט"ל דאכ"ו הרא"ש וצ"ל מכריע כדעת הר"ז"ה אבל בש"ע מבוא המחבר לעיקר דעת רבנן ודעת הר"ז"ה בלשון ו"א ע"ש. אם נמט ט"ד יום לפני ראש השנה פירות נטיעה זו אסור עד ט"ו בשבט משנה הרביעית ה"ה אם נמט קודם ט"ד יום הרבה אפילו מחודש אדר נמי הדין דהפירות אסורין עד ט"ו בשבט (ובלבד שלא יהיה לפני חמשה עשר בשבט דהא או יש להם דין אחר כדנכתוב לקמן) דאכתי איכא כיה משום קולא שהקלנו בתחלה מחמירין בסופה דהא יחסרו עוד ה' חדשים לשנה.

ה) נמט הנטיעה כו' כתב הראב"ד בפ"ט מה' מעשר שני ונ"ר ה"י"ב: א"א מיום ליום שאמר מט"ו שבט עד ט"ו לשבט דוקא ולא מראש תשרי לראש תשרי לפי שאין שלמות שהרי חסרו הקליטה ומה שיצא אחר תשרי קודם נטיעה עפ"ל. וכתב הכ"מ על דברי הראב"ד מה שכתב מט"ו לשבט עד ט"ו בשבט אינו מדוקדק שכבר אפשר שיהיה קודם לכן או אחריו כן כי המנין הוא מיום הנטיעה ועוד י"ד ימים של קליטה ע"ש ר"ל בהתחלה יכול להיות קודם לכן או אחריו כן דהיינו קודם ט"ו בשבט אי אחר. ט"ו דהא אמר נמט הנטיעה מריח תשרי עד ט"ו בשבט משמע דגם בנמט בשבט מיירי ואם ננכה זמן הקליטה יעלה אחר ט"ו בשבט התחלת הנטיעה אבל הסוף לעולם יהיה הפירות אסורים עד ט"ו בשבט דהא התחלה לא תהיה בתחלת השנה דהא בהרש תשרי ר"ה וא"א לנמט בר"ה ולאחר ר"ה ינטע זמן הקליטה שתי שבתות הרי עד תשרי הבא לא תהיה שנה שלמה ושייך לומר כיון שהקלנו מתחלה מחמירין לאסור הפירות עד ט"ו בשבט. ואע"פ דהיה מקום לומר דלא להחמיר יותר מדי אלא די ליטר למנות שלש שנים מיום ליום ולא יותר ואם ניסא דאם נמט לפני ט"ו מונה מט"ו לט"ו או יהיה זמן שגורה העררה יותר משלש שנים. איכא למימר כיון דע"כ יחול על הפירות איסור ערלה גם אחר תשרי כדי להשלים שנה דיריה קבעינן שגורה הערלה ט"ו בשבט שהוא ר"ה לאילנות. והראב"ד לא לחלק על רבנן יצא אלא לפרש ושנוחם כדעה אחת דאם נמט לאחר ר"ה אפילו לפני ט"ו בשבט מונין מט"ו שבט עד ט"ו שבט דוקא וכ"ש לאחר ט"ו בשבט וכמו שכתב הש"ך ביו"ד סי' רצ"ד ס"ק י' וסיק ו"א ע"ש. ומה שתקף עליו המנחת חינוך מצוה רמ"ו מדברי רבנן כאן ע"ש, איכא למימר

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון כא

למימר דהשיך ס"ל דהראב"ד לפרש בא ולא לחלק. ויש עוד שיטה דאם נטע באחר ר"ה קודם ט"ו בשבט יצא מידי ערלה ברי"ה של שנה השנישית קודם ט"ו בשבט וקודם שכלאו לי אפילו שלמות כיון דעברו שלש פעמים ט"ו בשבט דהוי ר"ה לאילן די בכך. והקשה עליה תוס' אכן ברי"ה (ט:) לשיטה זו מאי אהני ט"ו בשבט הראשון שעבר עליו הא עדיין נמיעה היא ואין ר"ה שלו שבט אלא תשרי אבל בסוף שלש שנים כשנעשה אילן ר"ה שלו הוא ט"ו בשבט ואמאי יצא מידי ערלה ורבעי באחר בתשרי. הא כבר אילן הוא דרי"ה שלו שבט ע"ש ועוד הא כיון דחנטה שחונט עד ט"ו בשבט מהנשט שלפני תשרי הוא אם כן הו"ל לאסור עד ט"ו בשבט ולהטעם השני מרזח קולה שהקלת מתחלה בעינן למימר עד ט"ו בשבט. ומשמע דמה שכתב רבנו (שם ה"ב) וראיתי לגאונים דברים נחשבון ערלה ורבעי אין ראוי להאריך ע"ש. כוונתו לדחות השיטה הנ"ל מטעמים הנ"ל והכ"מ הבין כוונה אחרת ע"ש. ומה שכתב הכ"מ על דברי הראב"ד שדבריו אינם מדוקדקים שכבר אפשר שיהיה קודם לכן או אחרי כן כו' משמע דס"ל דרבנו דאמר מיום ליום מיום ליום ממש זהשנה הוא שנה דידיה לא תשרי ולא ט"ו בשבט אם היתה הנמיעה באופן שאם ננכה ימי הקליטה היתה התחלת השרשה אחר חמשה עשר בשבט כודאי ט"ו בשבט משנה הבאה תהיה השנה דמה לי אם נומע קודם ט"ו יום או הרבה קודם הא עכ"פ בתשרי לא מלאו שלש שנים שלמות ואם נחשוב תשרי שנה הרי מקילין בה הלכך מהראוי שימשך האיסור עד ט"ו בשבט. ואפילו אם היתה מתחילה השרשה לפני ט"ו בשבט נמי בעינן לומר דימשך האיסור עד ט"ו בשבט ואין לומר דס"ל לרבנו דרזח דרזח לקולא דהיינו שלא היה שלש שנים שלמות עד ט"ו בשבט מקילין שימשך עד ט"ו בשבט כיון דאפילו בזמן היתר לאחר ט"ו בשבט עדיין לא מלאו ג' שנים של ימות רושנה אבל אם מלאו שלש שנים שלמות קודם ט"ו בשבט לחומרא לא אמרינן דיהא נמשך עד ט"ו בשבט. זה אינו דהא תשרי ר"ה וט"ו בשבט ר"ה. תשרי ר"ה לנמיעות וט"ו בשבט ר"ה לאילנות. מה תשרי ר"ה לנמיעות אפילו אם מלאו שלש שנים לפני תשרי לא יוצא מאיסור ערלה עד תשרי דהיינו אם נטע פחות משלשים יום לפני תשרי אינה נשלמת השנה עד תשרי שנה שניה כן ר"ה דט"ו בשבט כיון שדקלנו בתחלה וצריכין להחמיר להמשיך איסור ערלה עד ט"ו בשבט אפילו מלאו שלש שנים קודם. ואם נימא דרי"ה דתשרי שאני דמרינן גזיש דשנה שנה דמתשרי מנינן זכא למנין דידה מיום ליום ואפילו להחמיר אי"כ אם לא מנינן לפי ר"ה דט"ו נמני לפי ר"ה דתשרי ולא לפי מנין דמיום ליום לכן מחזורררא רבין דנטע אחר ר"ה ומתחלה מקילין מחמירין בסופה ולמנות לפי חשבון דרי"ה דט"ו בשבט מטי לט"ו והראב"ד רק מפרש דברי רבנו ולא לחלק הוא בא.

הלכה ו.

כל הפירות משנות הערלה אסורים באכילה ובהנאה. אין להם פדיון. יש אומרים דגם העצים אסורים בהנאה. הקליפות כגון קליפי אגוזים והרימונים והגץ שלהם והזיגין והגרעינים של הענבים וההמד העשוי מהן והפנים והענבים שלקו ואין נגמרין בבישולין כולן חייבין בערלה ופטורין מן הרבעי. אבל העלין והלולבין ומי הנפנים והסמדר וטרפא דאתרוגא מותרין משום ערלה ורבעי. לפיכך מותר להריח בפרח האילנות של ערלה וכל אילן שאינו עושה פירות מותר להריח בו או לאוכלו דאינו עץ מאכל. יש אומרים דשרף עצי ערלה שאינו עושה פירות אסור מפני שהם הפירות. וחנבלות כולן אסורות בין פירות שמשירן הרוח קודם שנתבשלו על האילן בין תמרים שאינם מתבשלים באילן ונותנים אותם במחצלאות או מומנים בעפר להתחמם שיהיו ראויין לאכילה וגדלו כבר שליש חייבין בערלה וברבעי. יש אומרים דהתמרים שהרוח משירן קודם שנתבשלו אינם חייבים אלא בערלה ולא ברבעי ותמרים שאינם מתבשלים באילן ואחר כך מתבשלים כשמחממים אותם חייבין בערלה וברבעי. המעמיד גבינה בשרף פני ערלה אע"פ שהוא מין בשאינו מינו ואע"פ שאינו אלא כל שהוא אסור שהרי האיסור ניכר שממנו נעשה הגבינה. ומפנין או בוסר של נטע רבעי מותר. אבל כזית מפירות האילן תוך שני ערלה אפילו משומר הפירי חייב מלקות ואם שתה משקין היוצא מהם אינו חייב רק מזיתים וענבים ולא שאר משקים ושיעוריהן ככזית בין בלח בין ביבש.

פרי ציון

ו) כל הפירות כו' איתא בקידושין (נו:): בערלה מנפן דתניא (ויקרא יט) ערלים לא יאכל אין לי אלא איסור אכילה הנאה מניין שלא יהנה ממנו ולא יצבע בו ולא ידליק בו את הנר ת"ל וערלתם ערלתו לרבות את כולם עכ"ל וכתבו התוס' ב"ה מנין שלא יצבע בו: אע"ג דאמרינן לא יהנה איצטריך לאשמועינן שלא יצבע דס"ד דשרי משום דחוותא לאו מילתא היא ואיצטריך

ואיצטרין לאשמועין שלא ידליק דסיד דשרי משום דמכלה אותו קמל דאסור בכל ענין וכדרך הנאתו אבל שלא כדרך הנאתו שרי עכ"ל. ורש"י כתב לפרש כדי שלא תיקשי מה שהרנישו התוס' באופן פשוט: מנין שלא יהנה מסנו כגון שלא יצטבע בו בפרי הראוי ליצטבע בו כגון קליפי אגוזין ושומר לפרי אסור בפרי והראוי להדליק כגון מן השמן אסור להדליק ע"ש. ונח לרש"י משמע דרוקא הראוי להדליק אסור להדליק והראוי ליצטבע אסור שיצטבע אבל אינו ראוי הו"ל שלא כדרך הנאה ושרי ואם גם מדרבנן מותר זהתוס' שכתבו מפורש דשרי משמע דמל דגם מדרבנן שרי. ולרש"י דלא כתב מפורש דשרי אולי מדרבנן אסור כמו שכתב הריטב"א (שם) שהקשה אמאי המקדש בערלה אינה מקודשת הא אפשר ליהנות בה שלא כדרך הנאה ותירץ נהי דלית בהו איסורא דאורייתא איסורא דרבנן מיהא איכא ע"ש. והתוס' (שם) ב"ה המקדש מקשים ג"כ אותו הקושיא ומתרגימין דכאן מיירי דליכא שוה פרוטה אלא כדרך הנאתו ע"ש. היינו משום דאולי לטעמיהו דסבורא להו דשלא כדרך הנאה מותר לגמרי ועי' במל"ט פ"ה מה יסודי התורה הלכה ח ט"ט בזה ואיכא לסימך דאיכא בנייהו לענין איסור הנאה מא דילפינן אם מלא יאכל דכתיב בערלה לא יאכל בצירי' ומשמע איסור הנאה הוא דילפינן מטה דכתיב בערלה וערלתם ערלתו. לרש"י דמפרש מניין שלא יהנה מסנו היינו שלא יצבע בו ולא ידליק. דמל דמל עצם איסור הנאה לחוד בלאו קרא דוערלתם ילפינן מיהא דכתיב בערלה לא יאכל בצירי' כמו שכתב הפרישה דמלא יאכל דכתיב בערלה בצירי' ילפינן איסור הנאה ולא ידליק ולא יצבע בו ילפינן מוערלתם ערלתו וזהתוס' הכול ילפינן מוערלתם ערלתו גם איסור הנאה דהא מפרשים דדיון לא יהנה לחוד ודיון לא יצבע לחוד ודיון לא ידליק לחוד ועל כולם אסור דתנא מניין ויליף מוערלתם. ורבנו בפ"י מהלכות סאכלות אסורות ה"ט שכתב: הערלה כיצד כל הנוטע אינן מאכל כל פירות שעושה אותה אילן שלש שנים משנטע הרי הן אסורין באכילה ובהנאה שנאמר שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל וכל האוכל מהם כוית לוקה מן התורה עכ"ל ס"ל כרש"י דאיסור הנאה ילפינן מלא יאכל ומוערלתם ערלתו ילפינן שלא יצבע ושלא ידליק וכיון דדיון שלא יצבע ושלא ידליק לא הזכיר רבנו שם הלכך לא הביא אלא קרא דלא יאכל דילפינן מסנו אכילה ואיסור הנאה. וכ"כ הסמ"ג לאוין קמ"ז ע"ש. ולקמן בהלכה ל"ט כתבתי דהא דלא יצבע לאו מדרשא דערלים ילפינן אלא משום חוותא מילתא ומשום איסור הנאה ע"ש. ואם ליצבע בתורתם ורמונים של ערלה אי מותר משום דהו"ל שלא כדרך הנאתו. מרש"י משמע דמותר מדרבנן שלא יצטבע בו בפרי הראוי ליצטבע בו כגון קליפי אגוזין משמע הא ליצבע בתותים ורמונים מותר מדין וכן הדלקה דוקא בשמן שעומדין להדלקה אבל שאינם עומדין להדלקה מותר ולהרשב"א שמן שעומדין להדלקה וצבע שעומדין ליצבע לא צריכה קרא דבלא"ה אסור משום הנאה וכי צריכה קרא אלא בצובע בתותים ורמונים ומדליק בשמן שאינם עומדין להדלקה שהקשה בקידושין (שם) ב"ה מנין שלא יהנה כ"י וא"ת ומ"ש דהבא מצריכה קרא לאיסור הדלקה ובתרוסה טמאה מצריכה קרא להחיר הדלקה ותירץ דרתם בשמן של תרוסה הדלקתו כדרך הנאתו איצטרין קרא לדבוייה אע"ג דנטמא אבל הכא בהדלקה שלא כדרך הנאתו כגון שמנים שאינם עומדין להדלקה ואע"ג דשלא כדרך הנאתו מישרא שרי התם בשלא היה

דרך

כד פרי הלכות ערלה ורבעי ציון

דרך הנאתו כלל וצניעה דהכא נמי לא איצטריך אלא בשאב דרך הנאתו כגון
שבא בצבוע בתותים ורמונים של ערלה ע"ש. וכן כתבו התוס' ב"ק (קא.) ג"ה
ולא יצבע בו כשם דית ע"ש. והתוספות (שם) כתבו דלא איצטריך קרא אלא שלא
יצבע בותים וענבים וביוצא מהם או כמששות של עפוריות הקליפין הנטחנין וככל
שאר עניני צביעה דערלה ומשקיהן אינו אלא מדרבנן ע"ש. ורש"י שכתב בקידושין
(שם) דקליפי אגוזין אסורין לצבוע מהית היינו משום שומר, לפירו הוא דאסור
כפרי ולפומ"ש התוס' ב"ק (שם) שומר לפני עדיף מפרי דפרי עצמו אמעוט משקה
דידהו אבל שומר לפני דאיתרבו מאת פרוו את הספל לפרוו לא אמעוט משקה
דידהו ע"ש. אולם לפי מה שביארנו דעת רבנו ורש"י בכוננת הברייתא מאי פרוך
הנמי דפסחים (כב:); והרי ערלה דרחמנא אמר ערלים לא יאכל ותניא ערלים
לא יאכל אין לי אלא איסור אכילה מנין שלא יהנה ממנו שלא יצבע בו ולא ידליק
בו את הנר ת"ל וערלתם ערלתו ערלים לא יאכל לרבות את כולם טעמא דכתב
רחמנא וערלתם ערלתו ערלים הא לאו הכי הו"א איסור אכילה משמע איסור
הנאה לא משמע עכ"ל לימא דאיסור הנאה יליף מלא יאכל בין לחוקיה ובין לר'
אבהו וערלתם ערלתו בעינן לשלא ידליק ולא יצבע משום דהו"א דצניעה מותר
משום דחזותה לאו טילתא והדלקה מותר משום דמכלה אותו כמ"ש התוס'. ונראה
דהגמ' דפסחים דפרוך סמך ע"י מה דכתיב שיש פעמים ערלים כדאמרינן התם
טעמא דכתב רחמנא וערלתם ערלתו ערלים הא לאו הכי הו"א איסור אכילה
משמע איסור הנאה לא משמע כלומר אם איתא דאיסור הנאה ילפינן מלא
יאכל וערלים צריכים שלא יצבע ולא ידליק בו את הנר לכתב תרי ערלים
א' לצביעה וא' להדלקה ומדאיצטריך ג' ערלים מוכח דלא ילפינן איסור הנאה
מלא יאכל ובעינן ערל א' לאיסור הנאה הלכך פרוך שפיר אבל למסקנא דמסיק
הגמרא דבעינן ערלים הג' שלא לומר לכם שלכם יהא והשתא דכתיב שלשה
ערלים ומפיק מלדרוש לכם שלכם יהא ודרשינן לכם לרבות הנמוע לרבים
ילפינן איסור הנאה מלא יאכל דכתיב בצירי דאליבא דכולהו עלמא אפילו
לחוקיה ילפינן איסור הנאה מלא יאכל הלכך שפיר כתב רבנו למילף איסור הנאה
מערלים לא יאכל דבין דכתיב ערלים לא יאכל ערלים מפיך שלא לדרוש לכם
שלכם ולא יאכל ללא ולחייב מלקות ע"י הנאה וכמו שכתב האור חדש דפסחים
(שם) דאעפ"י שכתב הרמב"ם דאין לוקין על הנאה (עיי' בפ"ח מסאכלות אסורות
הט"ז) היינו משום דלא נכתב בפירושו משא"כ דחוקיה דדרוש לא יאכל לא יהיה
בו היתר אפילה הו' לוקין על הנאה דוכא דכתיב לא יאכל בצירי ע"ש. ורש"י
שראה השינוי שיש בין הנוסח שבפסחים להנוסח שבקידושין. דפסחים: מנין שלא
יהנה ממנו שלא יצבע בו ולא ידליק בו את הנר ת"ל וערלתם ערלתו ערלים
לא יאכל בו לרבות כולם עכ"ל הרי הביא שפשה ערלים משמע על כד דבר
בפי' על איסור הנאה אחד ועל לא יצבע אחד ועל לא ידליק אחד הלכך
ס"ל להגמרא דאיסור הנאה נמי מחד מערלים דהיינו מערלים לא יאכל נפקא
הילכך בעינן לפרש דלא יהנה איסור הנאה אחרת כגון סכר או נתן כסתנה
וכדומה חוץ מצביעה ומהדלקה ושפיר פרוך הגמרא אב' בקידושין איתא: הנאה
מניין שלא יהנה ממנו ולא יצבע ולא ידליק בו את הנר ת"ל וערלתם ערלתו
לרבות את כולם הרי לא מביא אלא שני ערלים הילכך מוכרח לפרש דהא
דשלא

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון כה

דשלא יהנה ממנו לא ענין לחוד הוא אלא פירושי קא מפרש שלא יהנה היינו שלא יצבע בו כו' אבל איסור הנאה ממש ילפינן מלא יאכל ומסתמך על מה שכתוב ערלים לא יאכל דערלים מפגיע מלכם מדרוש שרםס יהא ולא יאכל כצירי לאיסור הנאה. והא דלא כתב רבנו בפ"י מהי מ"א רק איסור הנאה ולא כתב איסור שלא יצבע בו ולא ידליק בו אולי משום דס"ל דהברייתא אתיא כר"א דאמר בחילוף (קכ:) דכל מיני פירות משקין היוצאין מהן כמותן דאי די יהושע הא אמר דאין משקין היוצאין מהן כמותן אלא היוצא מן הויתים ומן הענבים והא דתנן (בפ"א דתרומות) אין סופגין את הארבעים משום ערלה אלא על היוצא מן הויתים ומן הענבים מן ר' יהושע ע"ש ועיין בתוס' ב"ק (שם). וביוון דקו"ל כר"א לכן השמיט הד"ן דלא ידליק ולא יצבע דאם יצבע בויתים וענבים הו"ל שלא כדרך הנאה ואיכא למיטר דרי יהושע דורש הא דכרוב וערלה ערלתו לענקולות והבוסר כר"ע בספרא פ' קדושים ולהדלקה אינו ראוי אלא שמן מן הויתים דכתם שמן לאכילה ולהדליק הוא עומד ואין צורך קראי לאסור דהא בלא"ה אסור כ"ו שאין לנו מקרא להתיר כראשכחן גבי תרומה מטאה דמצריכין קרא להתיר כדרדשינן לך שלך תהא להסיקה תחת תבשילך ותירץ ר"ת וכמו שכתבתי לעיל בשם הרשב"א דאיצטריך קרא הכא לאסור הדרגה לשמן שאין עומד להדלקה כלל ע"ש אינו שייך לר' יהושע דשמן זית עומד גם להדלקה כראמרונן בשבת (בג.): כל השמים כולן יפין לנו ושמן זית מן המוכחר עכ"ל. ואיסור צביעה נכלל במ"ש דין דקליפי רימון והגץ שזוהו למען לצבוע ואסורם משום איסור ערלה ועיין מ"ש שם.

אסורים בהנאה לעולם כדאיתא בספרא פ' קדושים פ"ג: שלש שנים יכול

בתוך שלש שנים הוא אסור ולאחר שלש שנים יהיה מותר ת"ל יהיה עכ"ל פי' דלא נימא דלאחר שלש שנים יהיו הפירות מותרים ויהיה פירוש הכתובים יהיה לכם ערלים שלש שנים שאי יאכל פריו בהם אבל יאכל פרי הג' שנים לאחר הג' שנים באופן דלא אסר קרא הפרי אלא אכילתו כזה הזמן לחוד. ת"ל יהיה כעומר דאזוהי ההויה של איסור שהוא בתוך הג' שנים יהיה לעולם ואפילו פדיון אין להם דאינו נותר ע"י פדיון כמו נ"ד עיין בקרבן אהרן מ"ש כזה. והא דאמרונן בפסחים (מד:) ובקידושין (לח.): והוא הדין לערלה בשתיים. ומפרש רש"י אע"ג דאין איסורו עולם דמותר בשנה הרביעית זיהו איסורו איסור הנאה ואין לו היתר חוץ ימי איסורו ע"ש אין כוונתיה לומר דלהפירות עצמן יש להם היתר אחר זמן איסורן אלא איסור ערלה המוטל על האילן אינו איסור לעולם דלאחר שנות הערלה פירות האילן שיהיו מהחנטה שלאחר שנות הערלה יהיו מותרין לאפוקי בלאי הכרם שהאיסור כלאים המוטל על הכרם אין היתר לאיסורו תמיד ולעולם הפירות שיגדלו מהכרם אסורים. ובתוס' ד"ה וז"ה לערפה בשתיים כתבו מפורש לפירש הר"י דאילן קאי דיש היתר לאיסורו לפני שגדל בו דאינו נאסר מה שגדל לאחר שלש שנים ע"ש. ובפסחים (שם) כתבו התוס' בשם ר"י: ועוד ספרי' שהפרי של חדש שנאסר כבר וכן היוצא מן הגפן קודם השלמת גזירתו יש להן היתר בהשפעת זמן האיסור אבל ערלה וכלאים הפרי שנאסר אין לו היתר ופי' זה עיקר עכ"ל. וז"ב התוס' בפסחים (בג.) ד"ה אור צ"ד כו': ולא דמי לבשר וחלב וערלה וכלאי הכרם שאיסורם נהג איסור עולם ע"ש. ואע"ג דערלה וכלאי

וכלאי הכרם אסורים איסור עולם מ"ט משכחת להם היתר כגון אם נתערבו בטלים במאתים ואחר עיין לקמן הל' ל"ב ועיין מ"ש רבנו ב"י מ"ז מסאבלות אסורות והא דנקרא אין היתר לאסורים משום דאין מבטלין איסור לכתחלה עיין מ"ש רבנו (שם). והכך בו בהלכות ערלה כתב דאפילו העצים אסורים בהנאה ודבריו תמוהים עיין מ"ש לקמן הלכה כ"ד.

הקליפות כ"ו איהא בפ"א דערלה מ"ח: ענקוקלות והחרצנים והונים והתמד שלהם קליפי ריטון והנץ שלו קליפי אנונים והגרעינים אסורים בערלה כ"ו ומוחרין זרבעי עכ"ל וכתב רבנו בפירושו: ענקוקלות פירשו זה בגמרא שהם הענבים שלא הבשילו כל צרכן והפסיד אותם הרוח המפסיד האלנות והוא אמרם ענבים דלקו תלתיהון. וחרצנים הם הגרעינים והנים הקליפות שהם על גרבי הענבים. והתמד שלהם ענינו השריית החרצנים והונים במים כ"ו. וקליפי ריטון קליפתו החיצונה. והנץ שלו הפרח. וגרעיניו ונלעיניו שיהו והם הגרעינים שבתוך הפרי מכל דבר שיש לו גרעיניו כגון תמרים והותים והאפרסקין ודומיהן ושעם איסור כל אלו הדברים כ"ו. ואיסור בערלה קליפי ריטון והנץ שלו לא מפני שהם פרו אלא לפי שהם ראויים לצבוע ואסור לצבוע בערלה ואמר בספרי לא יאכל אין לי אלא שלא יאכל מניין שלא יצבע ולא יהנה ת"י וערלתם ערלתו ערלים לרבות את נוים והותרו כולם בנטע רבעי לפי שננטע רבעי אינו אסור בהנאה אלא הוא כמו מעשר שני נאכל לבעוליו כמו שבארנו במסכת מע"ש ולא יתקדש בו אלא פרו הראוי לאכילה עכ"ל. ואיתא בירושלמי פ"ג דערלה היא (נוסח הגר"א) אית תנא תנא בסומך לפיריו (פ"י שאף בסומך לפיריו אסור משום ערלה אף שאינו פרי) ואית רנא תנא בעורל את פריו (פ"י היינו המסבב את הפרי אסור משום ערלה אף שאינו פרי והשתא מפרש) מ"ד כסמוך לפיריו (פ"י דבסמוך לפיריו אסור משום ערלה וא"צ שיהא מסבב את הפרי) קלפין וגרעינין במשטע (דגרעינין נמי סמוך לפרי) ומ"ד בעורל את פריו (פ"י שאינו אסור אלא המסבב את הפרי) קליפין במשטע ולא גרעינין (פ"י משום דגרעינין אינן מסבבין את הפרי) מ"ד בעורל מ"ד כסומך (צ"ל לחיפך) מ"ד כסומך מ"ד בעורל וגרעינין מניין (פ"י דהא קי"ל דגרעינין נמי אסורין וא"כ קשיא מניין הוי סופך מיטר כסומך לפיריו (פ"י דהא רנא נמו סבר שאף כסומך לפיריו אסור משום ערלה דמערלתו תרתי משטע אלא דמר חדא ומר אמר חדא) אית דכבי נשמיעיניה מן הדא (פ"י למ"ד בעורל את פריו הא דקליפין אסורין היינו דדריש מערלתם ערלתו בעורל את פריו ופריו עורלו (פ"י או שהוא מסבב את הפרי או שהפרי מסבבו אסור משום ערלה יגרעינין הרי הפרי מסבבו ולכן אסורין) וערלתם ערלתו את פריו בעורל את פריו ופריו עורלו עכ"ל ועיין מ"ש לקמן הלכה ז"ט. ואם ענקוקלות בעינן שהגיעו שלישי או אפילו לא הגיעו שלישי איתא בזה מדלוקת בירושלמי (שם) ר' זירא וחד טן רבנן בשם רב אמר ענבים שלקו עד שלא הביאו שלישי ורבי יוסי בו רבי בון אמר אפילו לקו משהביאו שלישי אמר רבי חייה בר אדא לשון גוסריקון הוא ענבי דלקו תלתיהון כלומר שנלקו ונפסד השלישי שלהן והיינו שהביאו השלישי בשולץ שלהן ונלקו ע"י הרוח המפסיד אילנות במ"ש רבנו פירשו זה בגמרא שהם הענבים שלא הבשילו כל צרכן והפסיד אותן הרוח כ"ו ולמ"ד שלקו עד שלא הביאו שלישי אם נלקו אחר שהביאו שלישי גם רבעי נוהג בהם ולמ"ד אפילו פקו משהביאו שלישי היינו אפילו שגלוקו אחר שכבר בשלו עד כדי שלישי שזהו

ושוהו כבר נחשב לפרי לענין מעשר אעפ"כ אינו נוהג רבעי ולערלה אין נ"מ דבכל גוונא אסור משום ערלה עיין בביאור הגר"א יו"ד רצ"ד ס"ק ח' ורבנו ס"ל כמ"ד אפילו שלישי כמ"ש והוא אמרם ענבים דלקו תליתיהו ולפ"ו מ"ש הר"ב לפרש ענקוקלות שלקו קודם שהביאו שלישי ע"ש לא היה צריך לפרש כן דהא המסקנא בירושלמי אפילו לקו משהביאו שלישי ועיין במראה הפנים. וכן תיקשי על הבי"ח כס"י רצ"ד שספרש ענקוקלות ענבים שלקו קודם שהביאו שלישי בשולן ע"ש. ואיכא למימר דלחוסרא כתבו כן דלמ"ד דענקוקלות שלקו קודם שהביאו שלישי איכא למימר דהיכא אחר שהביאו שלישי גם רבעי יש להם ולמ"ד שלקו אחרי שהביאו שלישי איכא למימר דאם לקו קודם שהביאו שלישי אפילו ערלה אין להם. עוד איכא למימר דהר"ב והב"ח מפרשים דהא דאמר רבי חייא בר אדא לשון נוסריקון הוא ענבי דלקו תלתיהו פ"י שלקו עד שלא הביאו שלישי והרא"ש בהלכות ערלה הביא מחלוקת בירושא דלשון נוסריקון וספרש שלקו עד שלא הביאו שלישי וז"ל: ענקוקלות ספרש בירושלמי לשון נוסריקון ענבים דלקו תלתיהו פ"י שלקו עד שלא הביאו שלישי וי"א משהביאו שלישי עכ"ל. ואיתא בהלכות גדולות הל' ערלה ובהשאלות ס"י ק' כתבו: דהגן העליון והלולבין והקנקנות מיתרין באכילה עכ"ל ולפי זה בעינן למר דענקוקלות לחוד וקנקנות לחוד דהא ענקוקלות הני התנא במתניתין דאסור משום ערלה. ולפ"ו דכרי הערוך לא מובנים שהאור זרועה ערלה ס"י שכ"ג הביאו: ענקוקלות ענבים שבראשי הגפנים כמ"ש רב אחא משבחה בשאלות ודי הנינה קטינייתא כדאמר קנקנת גפנים עכ"ל הרי משמע דמ"ל דהיינו הך והא במתניתין איתא בהריא דענקוקלות אסור משום ערלה דומיא דחרצנים והגוין וצ"ע ואיתא בספרא (שם): פרוי פרט לעצים ולזבבים ולמי גפנים ולמי סמדר או יבול שאני מוציא את ענקוקלות והבוסר ת"ל פרוי פרוי דברי רבי יוסי הגלילי רבי עקיבא אומר וערלתם את ערלתו ערלים לרבות כולם עכ"ל. כאן דרשינן וערלתם ערלים לרבות ענקוקלות והבוסר ולקמן (שם בספרא) דרשינן וערלתם ערלים לענין לרבות שלא יצבע בו ושלא ידליק בו ע"ש. בעינן למימר דשם איתא כר' יוסי הגלילי דיליף לרבות ענקוקלות והבוסר מפרוי פרוי אבל צ"ע דרדוש וערלתם את ערלתו לרבות ענקוקלות והבוסר הו ליכא לבידרש לשדא יצבע ושלא ידליק ולפי מ"ש לע"ז איכא למימר דזה תליא בסחוקת דר"א ור"י בחולין (שם) לענין משקין היוצאין מהם כשהם בכל הפירות או רק היוצאין מן הזיתים ומן הענבים צ"י דמ"ל דאין משקין היוצאין מהם כמותם אלא כזיתים וענבים א"א לדרוש וערלתם ערלתו לענין שלא יצבע ולא ידליק ולכן דרשינן וערלתם ערלתו לענין ענקוקלות והבוסר וצ"א דכל משקין היוצא מהן כמותם איכא למידרש וערלתם ערלתו לענין שלא יצבע ולא ידליק ולדידיה ילפינן ענקוקלות והבוסר מפרוי פרוי ועיין לקמן בהלכה ל"ט מ"ש.

והגרעינין של כל פרי שיש לו גרעינין ספרש רבנו כגון תמרים ודזותים והאפרסקים וכיוצא בהן אע"ג דאינם ראויים באכילה כלל איכא למימר כמ"ש הר"ב בפ"ו מ"ג דשביעית ד"ה והגלענינים: גרעיני פירות כגון הגרעינים שבזיתים שמוציאים מהן שמן וגרעיני תמרים שראויין למאכל כהמה. וכתב הח"י"ש: כתב הר"ב גרעיני זיתים שמוציאין מהן שמן שאף שהם קשים מאד משברין אותן בסכין ונמצא בהן גרעינין קטן

כח פריי הלכות ערלה ורבעי ציון

קמן רך וטוב למאכל וגם סכינו ליחות שמן עכ"ל ומ"ש גרעיני תמרים ראויין למאכל כהנה כדאשכחן בשבת (כ"ט) רב אכל תמרי ושדא קשיירא לחיותא ע"ש והר"ש כתב שם על גרעיני זיתים שיש שמוציאין מהם שמן ע"ש וטעם איסורן משום דדרשינן את פרוי לרבית הטפל לפרוי כדכתב הרא"ש בפירושו וכהלכות ערלה ע"ש וברא"ש זכרונות פ' כיצד מברכין סי' ד' כתב טעמא דגרעינין משום דפרי נינהו ולא משום הטפל לפרוי ע"ש. ועיין במעדני יו"ט מ"ש בזה וכן כתבו התוספות (שם לו:): ד"ה קליפי ע"ש. ורש"י כתב (שם) בד"ה חייבים בערלה הטעם דרחמנא רבינהו מאת פרוי הטפל לפרוי ע"ש. ונראה דהכל אחת היא דכיון דמרכינין מאת פרוי הטפל לפרוי ממילא דין פרוי יש לו ואפילו לענין לברך בורא פרוי העץ כמ"ש התוס' והרא"ש (שם) והמעדני יו"ט מוכיח דיש חיזוק בין הני דיצפני מאת פרוי הטפל לפרוי דלא הוי כפרי ולא מברכינן בורא פרוי העץ מקליפין דאתרבו מאת פרוי ולא מברכין בורא פרוי העץ ומדלא כתב הרא"ש דמברכין בורא פה"ע אלא בגרעינים ולא בקליפין מוכח דס"ל דגרעינים הוי פרוי טמא ולא רק דמרכינין מאת פרוי ע"ש ובטור או"ח סי' ר"ב הכיבא בזה פלוגתא: ועל גרעיני הפרי כתב שמברכין עליהם כפ"ה דלענין ערלה חשיבו כפריי ורשב"א כתב שאין לברך עליהן כפ"ה דאדרכה לא חשיבו כפריי לענין ערלה אלא דמרבנה להו מאת פרוי את הטפל לפרוי עכ"ל. ומ"ש התוס' ברכות (שם) ד"ה קליפי אגוזים וגרעינים חייבים בערלה דפירי נינהו ע"ש. האי דפירי נינהו משמע דקאי על תרנוויהו על קליפי אגוזים וגרעינים והיי קליפיה והיי קליפיה בודאי מרכינין מאת פרוי ואמרו הטעם דפרי משמע דס"ל דאחת היא. אולם הצ"ח סדיוק מדכתבו אח"כ: מכאן שיש לברך על הגרעינין של גודגדניות וגרעיני אפרסקין ושל תפוחים וכל מיני גרעינים של פירות בורא פרוי העץ ולא הזכיר גם קליפין מוכח דס"ל דלא אמרינן פירי הוא אלא בגרעינין ולא בקליפין וקליפין לאו משום פרוי אלא משום דמרכינין מאת פרוי הטפל לפרוי ע"ש ועיין בפני מ"ש בזה לפי"ו ס"פ התוס' דגרעינין משום פרוי וקליפין משום ארת פרוי ועיין בשנות אפיהו פ"ג דערלה מ"א שהוכיח מהירושלמי דגרעינין לאו פרוי כלל ע"ש. והרשב"א בחידושו (שם) כתב דגם גרעינין משום דדרשינן את פרוי הטפל לפרוי הוא והיינו דערבינהו ותננהו בהדי קליפי אגוזים וכולהו מאת מרכינין ע"ש. והג"מ לענין מ"ש התוס' ב"ק (שם) דביוצא מהן שאין כמותן דליף פרוי פרוי דנבזרים דפרי דערלה דוקא וליפין למעט משקה דידהו אבל שומר לפרי דאיתרבו מאת פרוי את הטפל לפרוי לא אמעט משקה דידהו ע"ש. ונראה דאיכא למימר דכללא דמילתא הוא כך אם ראויים לאכילה בין הקליפין ובין הגרעינים אסורים טעמם פרוי ואם שניהם אינם ראויים לאכילה מרכינין שניהם מאת פרוי את הטפל לפרוי וקליפי אגוזים נמי בשעת ריבוכם ראויים לאכול והלכך ערבינהו ותננהו קליפי אגוזים עם הגרעינין יחד ועל שניהם כתבו התוס' הטעם דפרי נינהו דהיינו בוסן ששניהם ראויים לאכילה. וממ"ש רבנו דהא שאסר בערלה קליפי רימון והנץ שלו לא מפני שהם פרוי אלא לפי שהם ראויים לצבוע כו' משמע דכ"פ שאר אחריני טעמם פרוי הוא. והיינו באלה שראויים לאכילה ומה שאינו ראוי לאכילה וראוי או להדלקה או לצבוע יצפנין מוערלתם ערלתו. ולפי מ"ש פ"עיל דר"י בעינין וערלתם ערלתו למיפך ענקקלות ובוטר קליפין וגרעינין שאינם ראויים לאכילה אלא לצביעה והדלקה ניפך לאסור מאת פרוי את הטפל לפרוי.

והנין

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון כט

והוגין כו' רבנו מפרש חרצנים הם הגרעינים וזנים הקליפות שהם על גרגרי הענבים. וכנזיר (ד: ר: ט) חנן אלו הן חרצנים ואלו הן זנים החרצנים אלו החיצונים הזנים אלו הפנימים דברי ר"י יוסי אומר שלא תמעה כוונת שפ בהמה החיצונית וזו הפנימית עינבל ע"פ רבנו מפרש כאן כר' יוסי וכן פסק רבנו בפ"ה מה נזירות ה"ב ע"ש. וכן כתב רבנו בפ"ה המשניות כנזיר (שם): והלכה כר' יוסי שאמר שדהרצנים הם הגרעינים וזו הקליפה החיצונה עכ"ל. וכאן אין ג"מ לדינא דשניהם אסורים משום ערלה ואם נימא דיש חילוק בין גרעינים לקליפות דבגרעינים אסור משום פרי וקליפה משום את פרוי הטעם לפריו איכא ג"מ לענין הוציא מהן כמו שכתבנו לעיל.

והתמד כו' רבנו מפרש שנתן ט"ב על חרצנים והוגין ושרה בהן ויש בהן טעם יין. משמע דוקא של חרצנים וזגין אבל של שמרים אסור אפילו ברבעי אב"ב הרי"ב מפרש או שנתן ט"ב על גבי שמרים או על חרצנים והוגין ויש בהן טעם יין ע"ש. הרי ט"ל דנ"ב ע"ג שמרים אין לו רבעי משום דט"ל דלא קי"ל כר' יהודה דאמר בפ"ה דמעשרות ט"ו גבי המתמד ונתן ט"ב בסדה ומצא כרי מרתן דחייב במעשרות משום דסבר א"א שיצאו כל המים לחוץ אלא נשאר חלק שפ המים בתוך השמרים ונמצא שאלו שיצאו יש בהן חלק שפ יין והוי כיון מוגן אלא אסרינן דטעם שמרים של מבל לא חשיב טעם גמור אלא קיוהא בעלמא הלכך רבעי אין לו אבל משום ערלה אסור אפילו מצא כרי מרתו טרלא חילק בין נתן ולפ"ו צריכין להבין או פחות ש"ס דאפילו מצא כרי מרתו נמי אסור משום ערלה. ולפ"ו צריכין להבין רבנו דט"ל דקי"ל כת"ק דכרי מרתו פטור למה איננו מפרש דהמתמד מיורי אפילו בשמרים ואין לומר דט"ל דבשמרים כרי מרתו אפילו משום אסור ערלה ליכא כמו דליכא אסור מבל ככה"ג א"כ ה"ה בחרצנים וזנים ה"ל להתיר במצא כרי מרתו כמו בטב"ל אלא ודאי דאיסור ערלה שאנו דאסור בהנאה וגרעינים וקליפות מרבינן מערלה את פרוי והלכך משונה דין ערלה מדין מעשר לענין תמד דבמעשר אינו אסור תמד אלא בזנים ולא בחרצנים כמ"ש בספרי עשר תעשר ה"ל קט"ו ועיין בהר"ב פ"ה ט"ו ממעשרות ע"ש ובערלה גם תמד מחרצנים אסור משום ערלה. ונראה לי לעג"ד דאין בין חרצנים וזנים לשמרים בערלה ככולן אסורין התמד שלהן אפילו בכרי מרתו ונקט חרצנים וזנים וה"ה שמרים דכולם נקראים תמד כמ"ש רבנו בפ"ה דמעשרות ט"ו וז"ל: תמד שם נופל על הזנים והחרצנים הנשארים מן הענבים אחר סחיטתו ועל השמרים היוודין לשוליו הכלי ומתמד הוא שנותנים ט"ב על התמד ומניחים אותו עד שיצא ממנו כחו במים ויהיה כמו יין גרוע ושותים אותו ע"ש א"כ מה שאמר התנא בסתני דפ"א דערלה והתמד נכלל בוה נ"ב שמרים ואפילו בכרי מרתו אסור משום ערלה דאסור בהנאה וחסור יותר ממעשר אבל לענין רבעי יש חילוק בין אם נמצא כרי מרתו או רמא תלתא ואתא ארבעה דהא רבעי אינו אסור בהנאה אלא הוא כמו מעשר שני דגמרינן קדש קדש ממעשר שני הלכך ברמא תלתא ואתא ארבעה דלענין מעשר שני חייב ה"ה לרבעי אבל רמא תלתא ואתא פחות מארבעה דלענין מע"ש אינו חייב ה"ה לענין רבעי.

והפנים כו' איתא שם (טו): א"ר יהושע שמעתי בפירוש שהעמיד בשרף העלים בשרף

בשרף העוקרים מותר בשרף הפנים אסור מפני שהם פרי עכ"ל. וכתב רבנו בפירושו: שרף הערלה הוא השרף היוצא מן האילנות ועודן ערלה כו' כי פנים הם הפרי שאינו מבוסס והרכה בני אדם מעמידים החלב בדבר לכן כמו חלב שהוא שותת ויוצא מעוקצי הפנים קודם בישולה ועליו אמר שרף הפנים זמעמיד פירושו שמקפיא החלב ועושה ממנו גבינה כמו ובגבינה תקפיאני והלכה כר' יהושע וא"ה כר"י עכ"ל. אי"ב שרף העלים והעקרים אינם חשובים פרי גבי ערלה ומותר להעמיד בשרף שלהן אבל בשרף הפנים הנוסף מן הפירות שלא בישלו כל צרכן ונקראים פנים אסור דשרף הזה פרי הוי לענין ערלה ואסור להעמיד עמהם ואם נימא דמה שאמר מפני שהם פרי פרי ממש קאמר וקאי על הפנים אי"ב השרף אינו אסור אלא מדרבנן דהא אמר ר' יהושע דאין סופנים ארבעים אלא על היוצא מן הותים ומן הענבים כמ"ש לע"ז ואם נימא דפרי לאו דוקא אלא טפל לפרי ומרבין סאת פרוו גם היוצא מהן אסור מדאורייתא כדכתבתי לעיל בשם ההזם ובירושלמי פ"א דערלה (שם): שרף פרי פנין פרי אין תימר שרף פרי עשה כן בתרומה מותר אין תימר פנין פרי עשה כן בתרומה מותר למה שהניית תרומה מותרת והניית ערלה אסורה עכ"ל. וכתב הר"ש שירזיליו ז"ל בשם הר"י ז"ל דבירושלמי בעי טה שרף פרי או פנין פרי וה"ל ריבא תנן מפני שהשרף פרי או מפני שהפנין פרי אבל שרף הפנין לא הוי פרי ובעי ומאי נ"מ אי פנין אסור אי שרף אסור ומתרג' נ"מ אם העמיד בשרף פני תרומה אם אמרת דשרף פרי הוי אסור ואי אמרת פנין הוא דהוי פרי מותרין שהנאת של ערלה אסור והנאת תרומה מותר עיין בטלאת שלמה (שם) לפי זה קשה הא באמרת ברפ"ג דביכורים מבואר דלא הוי פרי דאמרינן התם דבשעת הבאה כיון דכתיב הנה הבאתי את ראשית פרי בעינן שבשעת הבאה שיהיה פרי ולא פנין ע"ש אלא ודאי דערלה שאני דילפינן סאת פרוו אפילו טפל לפרווי ועיין בפירושו הר"ש פרק ז' דשבועות מ"ו ולפי מ"ש לעיל איכא למימר דהכי פירושו אי נימא דפנין הוי פרי משום דילפינן סאת פרוו אי"ב בערלה הוא דאסור שרף משום דיוצא מהן כמותן ואם נימא דהשרף הוא פרי ולאו משום דילפינן סאת פרוו אי"ב גם בתרומה אסור דשרף הוי פרי לתרווייהו ולפי הנ"ל איכא למימר עוד נ"מ אם יש להם רבעי אם נימא דשרף הוי פרי אי"ב גם רבעי יש להם דהא נוהג להם גם מעשר שני אבל אם נימא דרק הפנין הוי פרי השרף אינו אסור משום מע"ש וליכא רבעי אי"ב צריכין להבין כיון דהירושלמי נשאר בספק הייב ברבעי מספק ולמה סו"ר המור ובעל השו"ע פנים בין אלה שאין להם רבעי. ולפי מ"ש בפי' מהריב"מ' הגירסא בירושלמי. אתי שפיר וז"ל: איבעיא להו היכי תנן מפני שהשרף פרי או מפני שהפנין הוא פרי הא שרף לאו פרי סאי נפקא לן מינה אי פנין פרי אסור הוא אי שרף פרי אסור הוא נפקא מינה שאם העמיד זר בשרף פני תרומה אי אמרת שרף פרי הוא אסור אי אמרת פנין פרי הוא מותר שהניית ערלה אסורה והניית תרומה מותרת עכ"ל. לפי גירסא זו איכא למימר דמה שאמר הא שרף לאו פרי זה הוא שפשוט דשרף לאו פרי והלכך ברור דאין להם רבעי כמו דאינם חייבים במע"ש ואם נימא דפנים מצד עצמם אינם פרי כדמוכח מהא דבכורים אלא מצד דמרבין סאת פרוו וכיון דברבעי לא כתיב את ליכא תיוב רבעי בפנים ואם נימא דלא מרבין סאת פרוו אלא שומר דפרי כדאיתא בכרכות (לו:): ותיפוק ליה דנעשה שומר לפרי ורקמנא אמר וערלתם ערלתו את פרוו את הטפל לפרווי ומאי ניהו שומר לפרי עכ"ל. ופנים לאו שומר לפרי

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון לא

לפרי אלא פרי עצמו ואע"ג דלענין בכורים פנים לא הוי פרו לענין איסור ערלה חשיב פרי כמו דחשיב פרי לענין מעשר דכיון שהגיע לשליש חשיב הגיע לעונות המעשרות והיה דחזיל פרי לענין ערלה אבל היוצא מהן דהיינו השרף אינו אסור אלא מדרבנן ומשום דאסור בהנאה ובתרומה אינו חייב בשרף אפילו מדרבנן משום דהיוצא מהן לאו כמותם אלא בויתים וענבים ואינו אסור בהנאה והלכך שרף ודאי אינו חייב ברבעי ובהרי"א איתא בירושלמי (שם): תני פירו אתה פודה ואין אתה פודה לא בוסר ולא פנים עכ"ל ולפי זה פנים פטורים משום רבעי ובע"ז (פה:): דאמרינן למה נבינות עכו"ם אסורין מפני שמעמידן אותה בשרף הערלה ע"ש בעינן לומר דודאי מעמידין ולא מספק כמ"ש המרדכי והבאתי לעיל כהלכה ג' דאי ספק הו"ל ספק דרבנן ולהקפ"י ולפי זה אינו מוכן דברי הריטב"א לקידושין (לח:): בד"ה תנן התם כו' שכתב: והא דאמרינן במס' ע"ז נבינות של עכו"ם אסורים מפני שמעמידן אותה בשרף ערלה אע"ג דהא ספקה הוא וספק ערלה מותר כחז"ל מכיון דאסור בארץ ואסרו גבינתם מחמת כך בארץ לא חלקו בגזרתם ואסרוין אף כחז"ל ע"ש. אכתי תקשי הא גם בארץ ישראל שרף אינו אסור אלא מדרבנן וספק דרבנן להקל אלא ודאי כדברי המרדכי דלאו ספק אלא ודאי מעמידים. וזו: שהמעמיד גבינה בשרף פני ערלה אסורה אעפ"י שהוא כל שהוא ואעפ"י שהוא מין בשאינו מינו עיין מ"ש הרדב"ז בפרק ט"ז מס"א.

ופטורין כו' רבנו כתב (שם) טעמא דהותרו כולם ברבעי: לפי שנמנע רבעי אינו אסור בהנאה אבל הוא כמו מעשר שני נאכל לבעליו כו' ולא יתקדש כו' אלא פרי הראוי לאכילה עכ"ל" וכ"כ הכפ"י פני"ה ע"ש. וכ"כ הרי"ב הטעם שנמנע רבעי אינו אסור בהנאה ע"ש. משמע דס"ל דאי לאו האי טעמא הו"א דגם ברבעי אסור בהנאה משום כיון דמרבנין כל הני לענין ערלה סאת פרוי הטפל לפרוי ה"ה לרבעי כיון שמערלה הוא בא הלכך איצטריכו להאי טעמא דאינו אסור בהנאה דמקשינן למע"ש עיין בתווי"ט שם. והמראה הפנים מוכיח דרבני רבנו ממתינתין דפ"ה דמעשר שני דתנן התם כרם רבעי מציינין אותו כקויות אדמה דאיכא בהנאה מינה אף האי כי מפרק שרי לאתיהניו מיניה ואם איתא דאסור בהנאה היו צריכין לעשות הסימן כמו בערלה כדי שיפרשו גם מהנאה עך שיפרו וכמ"ש רבנו בפ"ש מע"ש ונ"ר ה"ז דערלה היא חמורה שהיא אסורה בהנאה לפיכך היו מציינין אותה בהרסות אבל נ"ר בקויות אדמה כדי שלא יאכלו ממנו עד שיפרו וכן בפ"י מהלכות אסורות כתב פירות שנה רביעית כולה אסור לאכול מהן בא"י עד שיפרו ע"ש. עיין בתווי"ט וכן כתב מהרי"ט לקידושין (לח) בד"ה והיה בערלה דפשיטא דאינו אסור בהנאה קודם חילול דבפרק האישי מקדש אמרינן דרבעי אתקט למעשר לד"ה ובר"י דאמר מע"ש ממון גבוה ובמעשר לית ביה איסור הנאה ע"ש. והשניא כסימן צ"ז כתב דמעשר שני אסור בהנאה כראמרינן בבכורות (ט:): דרי"י ס"ל דפטר חמור אסור בהנאה ע"ש. ודעת ר"ת בתוס' קידושין (לח) ד"ה והוא הדין לערלה משמע שרוצה לומר דנמנע רבעי אסור אף בהנאה קודם פדיון ועיין במראה פנים בשלהי פ"ק דערלה ד"ה וסותרין ברבעי ובפ"ב ה"ב ד"ה הערלה כו' ובערלה פ"ב מ"ג איתא: והערלה את הערלה כו' ומפרש הרי"ב דצריך לומר דאחר מהם נמנע רבעי וקרי תנא לגיר ערלה שמן הערלה הוא בא ע"ש ומשמע דמשום דניח אסור בהנאה כערלה

לב פרי הלכות עולה ורבעי ציון

בערלה הכך קורין נ"ר ערלה וקשה הא הר"ב ס"ל דנ"ר מותר בהנאה כמ"ש לעיל. ועיין
 מ"ש לקמן הלכה לח ע"ש. ורבנו כתב מפורש דרבעי מותר בהנאה בפ"י המשני (שם)
 ובפ"ט מה' מע"ש ה"ז) ולקמן הלכה נ"ה ועיין בפ"י מטי"א הטי"ז. וכן ברוב הרי"ש
 והר"ב בשביעית פ"ח מ"ב דמע"ש מהור מותר להדליק ע"ש וכן משמע דעת הלכות
 גדולות הלכות ערלה שכתב וז"ל: ופירא דפרדיסא דארבעי שנין אסור למיכל מיניהו
 עד דפריק ומאן דאית להו פרדיסא שוי מאה זוזי פריק ליה בשוי פרוטא עב"ש
 הרי לא כתב אלא דאסור באכילה. וכן מ"ש רש"י בב"מ (צ.). ד"ה הא בעי חומה
 וז"ל: שאסור לאכלו חוץ לחומת ירושלים והיכי אתי לאו דלא תחסום ודחי ל"י דלא
 תוכל לאכול בשעריך עכ"ש משמע דאין על מעשר אלא איסור אכילה חוץ לחומת
 ירושלים ולא איסור הנאה. ונראה דהסוגיא דהתם והסוגיא דבכורות (שם) פליגי אליבא
 דר". דבכורות (שם) איתא: דתניא פטר חמור אסור בהנאה דברי ר"י ור"ש מתיר
 מאי טעמא דר"י אמר עולא יש לך דבר שהקפידה עליו תורה בשה ומותר בו והכי
 קאמר יש לך דבר שהקפידה עליו תורה לאפקיעי לאיסוריה בשה ומותר (פריך)
 והרי מעשר שהקפידה עליו תורה בכסף צורו ותנן ה' יהודה אומר במזיד קידש
 (משני) לענין לקדושי אשה בפטר חמור נמי מיקדשא כדל"א דאמר ר"א אשה יודעת
 שאין מעשר שני מתחלל על ידה ועולה ואוכלתו בירושלים הכא נמי אשה יודעת
 דפטר חמור איסורא אית ביה ופרקה ליה בשה ומקדשא בהך דביני וביני בו (הא
 דלא אמר הטעם גם במעשר שני דאשה יודעת דמעשר שני איסורא אית ביה
 ופרקא ליה בפריטה או בשוה פריטה ומקדשא בהך דביני וביני דהא אמר שמואל
 הקדש שוה מנה שחוללה על שוה פריטה מחולל איבא למוטר דכיון דמיירי בזמן
 המקדש קיים דהא אמר ועולה ואוכלת בירושלים ובזמן המקדש קיים אין מחללין על
 פריטה אלא בדיעבד אבל לכתחלה אין מחללין אלא בשוויין ולא יהיה ביני וביני
 ובמה תתקדש) ולפי זה ס"ל לעולא אליבא דר"י דמע"ש אסור בהנאה. א"כ תיקשי
 הסוגיא דבי"מ דרמי מעשר אמעשר דתני חרא דהרשות בתרומה ומעשר אינו עובר
 משום כל החסום ותני חרא דהרשות בתרומה ומעשר עובר משום כל תחסום
 בשלמא תרומה אחרונה לא קשיא כאן בתרומה כאן בגידולי תרומה אלא מעשר
 אמעשר קשיא בו' ואיבעית אימא הא והא כמעשר שני ולא קשיא הא רבי מאיר
 הא רבי יהודה הא ר"מ דאמר מעשר ממון גבוה הוא הא רבי יהודה דאמר מעשר
 שני ממון הרויט הוא ע"ש. ואם נימא דר' יהודה ס"ל דמע"ש אסור בהנאה למה
 לדיריה במע"ש עובר משום כל תחסום אם לא יחסום יהנה מאיסור הנאה ע"י
 שתאכל הבהמה מהמעשר שאסור בהנאה אלא ודאי ס"ל דר"י דממון הרויט הוא
 מותר בהנאה והא דפריך לר' יהודה והא בעי חומה ה"פ הא מחויב להעלות
 המעשר שני לאכול בירושלים ואם לא יחסום פי הבהמה ותאכל המע"ש יבטל המצוה
 דלא תוכל לאכול בשעריך ואיך אתי לאו דלא תחסום ודחי לאו דלא תוכל לאכול
 בשעריך כמ"ש רש"י ע"ש. ועוד תיקשי מהא דאיתא בירושלמי פ"א מעע"ש ה"א: מאן
 תנא אין מוכרין אותו ר"מ ברם כרבי יהודה ברין הוא שיהא מותר למוכרו מק"ו
 בו' אינו דין שיהא מותר למוכרו עכ"ל. ואם איתא דלר"י מע"ש אסור בהנאה איך
 אפשר לומר דברין הוא שיהא מותר למוכרו. לכן נראה דהסוגיא דהכבלי בב"מ
 (שם) והסוגיא דהירושלמי (שם) ס"ל דהא דפליגי רבי יהודה ור"ש לענין פטר חמור
 אם אסור בהנאה או מותר לא טעם עולא משום דיש לך דבר שצריך פדיה ומותר בו
 ומוכרין

ומבכרתי לומר דר"י ס"ל דמע"ש אסור בהנאה אלא כמעט האיבעית אימא דר"י ור"ש בהאי קרא קמיפלגני כו' ולא מוכח מידי דר"י ס"ל לענין מע"ש דאסור בהנאה. א"כ האיבעית אימא דב"מ (שם) ס"ל כהאיבעית אימא דבכורות (שם). הלכך אע"פ דרבנו פסק בפ"י"ב מה' בכורים ה"ד דפטר חמור אסור בהנאה כר"י מ"ט ס"ל דמע"ש ונ"ר מותר בהנאה משום דס"ל כהאיבעית אימא דבכורות ואע"ג דשם בבכורות הנמ' פריך עלה ונשאר בקושיא ע"ש הא הסוגיא דב"מ והסוגיא דהירוש' במע"ש ז"ל כהאיבעית אימא דבכורות. והשער המלך בפ"י מט"א הט"ז כתב דגם ר"ת שכתב בקידושין (שם) דרבעי אסור בהנאה אינו אלא בנ"ר לאחר זמן הביעור דאסור בהנאה דומיא דערלה אבל לפני זמן הביעור מודה ר"ת דליכא בנ"ר אסור הנאה כדעת רבנו ע"ש. וע"ד מע"ש אם מותר בהנאה מבוואר נמי בתוס' ע"ז (מגו.) ד"ה שאם נטעו; וא"ת מ"ש נידולי אגוז של ערלה מגידולי טבכ ומע"ש שהן חולין כו' וי"ל דערלה שאסורה בהנאה יש לאסור הגידולין שגם זה הנאה הוא אבל באיסור אכילה אין לאסור הגידולין שאינו איכ"ל האיסור עצמו עכ"ל הלא מבוואר דמעשר שני אינו אלא איסור אכילה ותוס' ב"ק (סח:) ד"ה הוא דאמר כתבו; וי"ל דפטר חמור לא דכי לכתם רבעי דכיון דאסור בהנאה הוי כמו הקדש לענין זה שיכול כל אדם לפדותו ע"ש הוי מבוואר דנ"ר אינו אסור בהנאה דאליכ הא נ"ר נמי אסור בהנאה ומאי שנא מפרט חמור.

אבל העליון כו' איתא במשנה (שם מו) העלים והלולבום ומי נפנים וסמדר מותרות בערלה וברבעי כו. רבי יוסי אומר הסמדר אסור מפני שהיא פרי עכ"ל. וכתב רבנו בפירושו: לולבין הם הענפים הרכים היוצאים בראשי הברים הקשים והם רבים מאד ומי נפנים המים היוצאים מן הגפנים כשפוצעין וחותכין הגפן או הזמורות בימי ניסן וסמדר הוא הפרח שטמנו יהיה הפרי. אבל בבוסר אין חולק שהוא אסור והש"ת אמר ועלהם ערלתו את פרוי (ויקרא י"ט) ואמר בספרא פרוי פרט לעלים ולולבין ולמי נפנים וסמדר. וברבעי רוצה בו שמותר לאכול כל אלו הדברים טמנע רבעי בלא פדיון לפי שהשם אמר בו יהיה כל פרוי קדש הלולים לה' (שם) ואלו אינם פרי עכ"ל ואיתא בירושלמי (שם): הגי פרי אתה פודה ואין אתה פודה לא בוסר ולא פנים עכ"ל ומפרש הפ"ט: גבי רבעי כתיב ובשנה הרביעית יהיה כל פרוי קדש ודריש פרי אתה פודה ובלא פדיון אסור כדלעיל אבל אין אתה צריך לפדות לא בוסר ולא פנים משום דלאו פרי נינהו עכ"ל וכן מפרש הרא"ש בהלכות ערלה ע"ש. והא רבנו כתב רבוסר לכ"ע אסור משום ערלה שמשע רבוסר הו"ל פרי דהא דעלים ולולבין ומי נפנים וסמדר מותרות בערלה משום דלאו פרי נינהו וכיון רבוסר אסור ע"כ דהוי פרי. ובמראה הפנים כתב לחלק בין ערלה לרבעי דברבעי מיהורא דפריו דכתיב גבי רבעי דריש מכדי כתוב וערתם ערלתו את פרוי לא הו"ל לכתוב אלא ובשנה הרביעית יהיה קדש פרוי למה לי אלא למעוטי הנה דרבי זבדא דרבי רבעי עכ"ל. ורבי זבדא פליג ואוסר גם ברבעי כדאיתא (שם): הנה רבי זבדא באילן פני המרא שיקברו (דמכיון שאין להם פדיון סבור היה שמענין קבורה דקס"ד דהאי תנא קאמר דלא סהני בהו פדיון הואיל דלאו פרי נינהו לענין פדיון אבל פרי נינהו לענין שמענין קבורה דהא פרי נינהו לענין ערלה) רבי יונה בעי עבר ופדיו שטא אינו פרוי ותיטר מעון קבורה ר' יונה הקשה עליו דאפילו לכברא

לסברה ידויה כדועבר מיהת מהני פריה בהו דהאי תנא לא קאמר אלא אין אתרו פודה לכתחלה קאמר ואינו טעון קבורה ומשמע דמה שאמר הורה רבי זכידא באילין פני תמרא דיה בבוסר דפנים פירות שלא בשלו כל צרכם נינהו ובוסר ג"כ כל זמן שלא נתבשלו לגמרי נקרא בוסר דהגפן משופרה מיד ניכר בו ענב דק ועד שיתגדל הענב כפול הלבן נקרא ואח"כ נקרא בוסר עד שיתבשל לגמרי דשם בוסר אינו אלא בענבים ואיתא בפסחים (כה:): מר בר רב אשי אשכחיה לרבינא דשיף לה לכרתיה בגוהרקי דערלה א"ל איסור דאמור רבנן בשעת הסכנה שלא בשעת הסכנה מי אמור עכ"ל וגוהרקי דערלה בוסר כמ"ש רש"י שם ע"ש. אי"כ לכ"ע נוהג ערלה בבוסר ולענין רבעי איכא פלוגתא וק"ל כמ"ד דליבא רבעי בבוסר מדק"ל דליבא רבעי בפנים ופנים ובוסר כהדי תניניהו ומפנים נשמע לבוסר וכסחמא דברייתא. והג"ר"א בבאורו להירושלמי (שם) מפרש באופן דליבא פלוגתא. והא דאסרה הברייתא: פרי אתה פודה פ"י דכתיב נבי רבעי פרי גבי קרש וילפינן ממעשר שני שיוצא בפדיון (ובריש כיצד סברין ילפינן מהלולים) ועליה אמר דרוקא פרי יצא בפדיון אבל לא בוסר כ"ו. משמע הא איסורן אפילו בוסר אסורין ברבעי כ"ו ומייתי הרי"ר וזכירא כ"ו פ"י שהרי מורה באילן פניו כ"ו ע"ש. הוא סתמניתין מוכח דסבירא ליה דאין רבעי בפנין והוא הדין בבוסר דהא דאמר התנא: ומותרים ברבעי קאי גם על הפנים כמ"ש הג"ר"א שם ע"ש. והוא הדין בוסר פסקינן כסתם סתמיתין הלכך פסקינן דפנים מותר ברבעי. והא דשרף העלים ושרף העקרים מותר אין חילוק בין אילן העושה פירות לאינו עושה פירות כמו שהוכיח התוס' יו"ט מ"ש רבנו בפסמי מהלכות מאכלות אסורות: המעמיד גבינה בשרף פני ערלה כ"ו הרי זו אסורה כהנאה. ולא כתב שכן נמי בשרף עלים ועקרים מאילן שאינו עושה פרי ע"ש. ועיין בר"ש. וכן מסיק הג"מ בנדה (ח:): לרבריהם דרבנן קאמר להו לדידי אפילו אילן העושה פירות נמי קטפו זהו פרוי דדידכו אודו לי מיהת באילן שאינו עושה פירות דקטפו זהו פרוי ורבנן אמרי ליה לא שנא עכ"ל. וכיון דק"ל כרבנן בין עושה פירות בין אינו עושה פירות שרף העליון ושרף העקרים מותר. אולם בחידושי הרשב"א לנדה (שם) כתב: ולענין פסק הלכה קי"ל דקוטפא דפירא דאסור דלא פליגי רבנן עליה דר"א ובקוטפא דגוואז באילן שאינו עושה פירות נמי אפשר דהוי פרי אפילו לרבנן. ור"י ז"ל כפשטא דמתניתין דשביעית רבנן תנא לה דאי רבי אליעזר מאי איריא קטף אפילו אילן העושה פירות והא דדדיו ההוא סבא שמי רבני יוחנן לעולם רבי אליעזר ולרבריהם דרבנן קאמר להו שנויא ולא סמכינן עליה אלא אפשטא דמתניתין ואי משום דרבי יהושע דלא מפליג אלא בין שרף הפנין לשרף העיקרין איכא למימר דרבי יהושע מדשמעניה לרבי אליעזר דאתא לאשמועינן רבואת ואמר אפילו בשרף העיקרין דאילן העושה פירות אהדר ליה רבי יהושע ואסחיד דבאילן העושה פירות לא אסרו בשרף העליון והעקרון אלא דוקא בשרף הפנין ומיהו באילן שאינו עושה פירות אפילו רבנן מודו בשרף העקרון דקוטפא זהו פרוי כ"ו. עוד יש לי לומר דאפילו תימצו לומר דרבנן פליגי עליה בכל שרף העקרון ואפילו באילן שאינו עושה פירות וכדרכי יוחנן אכתי איכא א"כ לר"ש ב"א פסק הלכה דבאילן שאינו עושה פירות השרף אסור דהוה פרוי. וכן משמע מדברי הסמ"ע במצות לאוין קמ"ו שכתב: שגבינות עכו"ם אסורין מפני שמעמידן

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון לה

שמעמידן אותה בשרף ערלה. ולא כתב שרף פני ערלה משמע דס"ל דאפילו שרף עצי ערלה נמי אסור ודיינינו ע"כ באינו עושה פירות. והביא בב"ה כתב בשם ר"י שמעמיד בשרף פני ערלה אסור פרי סמדר מותר ופנין אסור משום ערלה אבל בפנין של נטע רבעי אפילו של כרם הנוהג בוטן; הוה סותר כראמרינן פרי אתה פורה ולא בוטר ולא פנין עכ"ל ועיין לעיל ד"ה והפנים.

והסמדר כו' איתא במשנה (שם) רבי יוסי אוטר חסמדר אסור מפני שהוא פרי. ורבנו כתב בפירושו דאין הלכה כר' יוסי ע"ש וכרמשמע בקידושין (נר ז') ורלא כר' יוסי וכן משמע בברכות (שם): ר"נ סבר לה כר' יוסי ופליגי רבנן עליה עכ"ל. ולפי רבנו נקרא סמדר הפרח שממנו יהיה הפרי. כתב הכפופ פנ"ד: והרי יונה אבן גנאה. כתב בספר השרשים וראיתי לגאון שפי' טה שאמרה המשנה הסמדר כרסו של חברו סמדר רואין אותו כטה הוא יפה קודם לכן וכטה הוא יפה לאחר מכן אמר הספרש כנון שהפסיד פירות גפנים ועודן סמדר והוא קודם לבוסר שתחלת הוצאות הגפן פירותיה מציא סמדר וסמדר כיון שגדל שלשים יום נעשה כוסר וזה ראייה חזקה על סמדר שהוא פרח הכרם וכשנשן ערב פוקאה עכ"ל. ורש"י בקידושין (שם): ד"ה כשהוא סמדר ונברכות (שם) ד"ה סמדר אסור כתב: ענבים כיון שנפל הפרח וכל גרגיר נראה לעצמו קרוי סמדר וקאמר ר' יוסי כיון שבא לכבד סמדר קרוי פרי ואסור משום ערלה עכ"ל משמע דלדעת רש"י הפרח שממנו יהיה הפרי גם לר"י מותר ולדעת רבנו איכא למיטר דדוקא בהפרח פליגי רבנן ומתירים אבל לאחר שנפל הפרח והגרגיר נראה לעצמו גם רבנן מודים דאסור משום ערלה. ובמשנה ראשונה רקדק סרכתב רש"י הענבים ונ"מ מפי' הר"ב שכתב דהוא הפרח שממנו יוצא הביטר ושם בוטר אינו אלא בענבים משמע דס"ל דלא פליגי רבנן עליה דר' יוסי אלא בענבים אבל בשאר אילנות מודו דסמדר הוי פרי כדמוכח לה סתנתיין פי' דשביעיות מ"ו רתני כל האילנות ששויציאו. ורבנו מ"ל דאין חילוק ע"ש. ואיכא למיטר דהעיקר כדעת רבנו ומיכח הכי דאליכ למה מוקמינן בקידושין (שם) דלא כר' יוסי לוקמא בסמדר בשאר אילנות וכר' יוסי ושביעית שאני דשביעית הוינו טעמא כמ"ש רבנו (שם): אסור לקצוץ אילנות בשנה שביעית כשיתחילו לשאת פרי ולהוציא פרח מפני שהוא גזול בני אדם שהקביה נתן פירותיהם לכל בני אדם ע"ש. ואע"ג דבערלה כתיב את לרבות הטפל לפריו היינו רוקא שומר לפרי והני לאו שומר לפרי נינהו: כדאמרינן בברכות (שם): טפל מאי נינהו שומר ע"ש. ונראה ורמב"ם דרש"י דספרש סמדר דהגדרו כבר נראה לעצמו ראי הפרח שממנו יהיה הפרי לבר איך מוקמינן בקידושין (שם) הכא במאי עסקינן כנון דיהיב ליה כשהוא סמדר אם לא היה רק הפרח הוי' כדבר שלא בא לעולם כמו שכתב הריטב"א לקידושין (שם) הטעם למה לא אוקמא אפילו כר' יוסי ובדיהיב לה מקמי דליהוי סמדר משום רמב"ם סמדר לא חשיבי מידי וכפירות שלא באו לעולם חשיבי ולא מצי מקנה להו לרבנן ע"ש. ואם נימא דסמדר הוא דק הפרח גם סמדר לא חשיבי מידי והוי דבר שלא בעולם ואם נימא דס"ל ארם מקנה דבר שלא בא לעולם הדרא קושיא לדוכתיה לימא דיהיב לה מקמי דליהוי סמדר ואפילו כר' יוסי לכן ספרש דסמדר דהגרגיר כבר נראה דחשיבי והוי רבר שבא לעולם. ואולי מטעם זה כתב רבנו בפ"ט דמע"ש ונ"ד ה"ב לפיכך אינה נקנה במתנה אלא אם נתנו בוטר והקשה הכ"ט למה כתב רבנו בוטר ובגמ' דקידושין מוקמינן בסמדר ע"ש ועיין מ"ש

לקמן

לו פרי הלכות ערלה ורבעי ציון

לקמן ה' מ"ח על זה ולפי הני"ל אתי שפיר דכיון דרבננו מפרש סמדר נקרא הפרח ששמנו יהיה הפרי אי"כ הוי"ל דבר שלא בא לעולם והגמי מ"ל כמ"ד אדם מקנה דבר שלא בא לעולם ואנן דקו"ל אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם לא משכחת ליה לתת במתנה רק בבוסר דהוי"ל דבר שבא לעולם דהא אמרינן בניצוד מברכין (לה.) ובפסחים (נה.) דבוסר ופול כולן שיעורין שוה והם פרי ע"ש. אבל לרש"י דמפרש סמדר דהגרגר כבר נראה אין צורך לוטר בבוסר דוקא. אך אכתי תיקשי איך אפשר ליתן בוסר במתנה הא כתב רבנו דבוסר לבי"ע אסור משום ערלה אי"כ הוי"ל פרי ובוסר לרבנן כסמדר אליבא דר' יוסי וכשם שא"א לתת במתנה סמדר אליבא דר"י ה"ה בוסר אליבא דבי"ע ואם נימא דאינו אסור אלא בערלה ולא ברבעי אי"כ ה"ה סמדר אליבא דר' יוסי אינו אסור אלא בערלה ולא ברבעי ולמה לא מוקמינן בסמדר ואפילו כר' יוסי אלא ודאי דסמדר לר' יוסי אפילו רבעי איכא הלכך בעינן ע"כ לוטר דלא כר' יוסי ובוסר לרבנן אע"ג דכתב רבנו דבוסר בי"ע מודין דאסור היינו בערלה ולא משום רבעי כמ"ש לעיל דאינם חמורים מפנים ומטעם זה ג"כ מוכח לפרש סמדר כמו שמפרש רש"י דהגרגר כבר נראה דאלי"כ איך יחכן לאסור סמדר לר' יוסי אפילו ברבעי אם סמדר אינו אלא פרח דלבר. ומשמע דגם הטור ס"ל כרש"י דהגרגר כבר נראה הלכך לא הביא דין סמדר לדותר. והבי"ח תמה על הטור שהשמיט סמדר ע"ש איכא למיטר דכיון דמפרש סמדר כרש"י הלכך מסתבר לאסור סמדר כר' יוסי ורבננו שמפרש סמדר דאינו אלא פרח הלכך פתח בפירושו דאין הלכה כר' יוסי. אולם קשה על הטור הא אביו הרא"ש בהלכות ערלה פסק דסמדר מותר ולמה הושש הוא בסמדר יותר מאביו הרא"ש. אך מה שהוכחתי מגמ' קידושין (שם) דסמדר דהוי כמו שמפרש רש"י מדלא מוקמינן דנתן קודם דליהוה סמדר וכר' יוסי. אבל משום זה לא מוכח מידי דאיכא למיטר דיעקר טעמא דמוקי בסמדר ודלא כר' יוסי משום דקו"ל כרבנן ולא כר' יוסי. וכן איתא בספרא פ' קדושים: פריו פרש לעצים ולולבים: דמי גפנים ולמי סמדר עכ"ל. והא דאמר מי סמדר ה"ה סמדר עצמו והוא סמדר בענבים הוא ובענבים היוצא מהן כמרתן והשאלות פ' קדושים כתב והביאו הכפוי"פ פנ"ד: וטרפא דאתרוגא דאיכא אינשי דאכלו שרי ע"ש. וכ"כ הלכות גדולות בה' ערלה: אבל לולבי גפנים ואטרפא דאתרוג דאיכא אינשי דאכלו שרן דתנן (ערלה פ"א) העלין והזוזבין והקנקנות מותרין באכילה עכ"ל. מ"ש באכילה לאו דוקא כ"ש בהנאה ובשוריי ברבה כתב דמותר להריח בוהר כלומר פרח של נאראנגה ע"ש ועיין לקמן מה שכתבתי בענין וורדין.

והנובלות כו' מ"ש רבנו כולן אסורות זהו לשון המשנה (שם): והנובלות כולם אסורות ר"ל בערלה וברבעי ובאשרה ובניזר וכמ"ש בפ"י המשניות (שם): והנובלות מן האילנות מן הפרי קודם שיגמר בשולו אסור בכל ר"ל בערלה וברבעי ובאשרה ובניזר עכ"ל וכ"כ הסמ"ג מצוה קל"ז והר"ב (שם) ע"ש. כאן מפרש רבנו הנובלות שנושרות מן האילן קודם שיגמרו בשולם. וכן מפרש רבנו בפירושו לברכות פ"ו מ"ג: ונובלות הם הפירות אשר נפלו מן האילנות פנים קודם שיתבשלו עיין שם וכן מפרש הר"ב בשני מקומות הללו עיין שם. ובברכות (מ): איתא: מאי נוכלות ר' זירא ור' איצעא חד אמר כושלי כמרא וחד אמר תמרי דיוקא כו' בשלמא למ"ד

למ"ד בושלי כמרא היינו דקרי ליה מין קללה אלא למ"ד תמרי דויקא טאי מין קללה אשאר עכ"ל ואם נימא כפי רבנו דנפלו מן האילן קודם שנתבשלו טאי פריך טאי מין קללה אם נפל מן האילן קודם שיתבשלו האין זה קללה? ועוד הא התם טסיק הגמ': אלא בנובלות סתמא כ"ע לא פליגי דבושלי כמרא נינהו כי פליגי בנובלות תמרא ע"ש א"כ במשנה רביצד מכרכין ומשנה בפ"א דערלה נובלות סתמא קתני הרי בושלי דכמרא נינהו ולמה מפרש נפלו פנים קודם שיתבשלו. ויכ"כ הר"ש על מתניתין דהנובלות כו' הסקנא דברכות (שם) דבנובלות סתמא כ"ע לא פליגי דבושלי כמרא הוא ע"ש והרא"ש בהלכות ערלה הביא מתניתין דהנובלות והפלוגתא דר"ז ור"א טאי נובלות ולא הביא דבסתם נובלות כ"ע ט"ל דבושלי כמרא הוא ע"ש ועי' בכיאר הנר"א ליו"ד רצ"ד ס"ק טו. ומהריב"צ כתב והנובלות פ"י שמפילן הרוח ונקראין נובלות כבולן אסורות אפילו כרבעי דפרי אינו עכ"ל משמע דהוא מפרש נובלות שהפילן הרוח אהר שיתבשלו והלכך הוי ודאי פרי ואסור גם כרבעי אבל אם היה מפילן קודם שיתבשלו אפשר שאינו אסור משום רבעי. והטור בארו"ח ס' ר"ד כתב ועל הנובלות והם מין תמרים שאינם מתבשלין על האילן עכ"ל. ומשמע דט"ל דסתם נובלות בושלי כמרא הוא כמסקנת הגמ' דברכות ואינו מפרש כמו שמפרש רש"י בברכות (שם) בושלי כמרא כמו שריפי חמה שבשלם ושרפם החום ויבשו והתרים הם עכ"ל אלא מפרש כמו שמפרש אביו הרא"ש בפירושו בפ"א דערלה ובהלכות ערלה וז"ל: בושלי כמרי תמרים שאינם מתבשלין באילן ונתנון אהן במחצלאות להתחמם שיהיו ראויין לאכילה עכ"ל ומסתמא מפרש ג"כ נובלות דפ"א דערלה דהני נכי נובלות סתם היינו תמרים שאינם מתבשלים באילן ונתונים במחצלאות ואסורים בערלה וכרבעי כדקתני במתניתין כולם אסורות וא"כ תקשה למה כתב המ"ד ביו"ד ס' רצ"ד דתמרים שאינם מתבשלים חייבים בערלה ופטורים מרבעי. אולם איכא לטימר דכוונה הטור בתמרים שאינם מתבשלין באילן והרוח משורן דבכה"ג כתב אביו הרא"ש בקצור פסקי הרא"ש הלכות ערלה דחייבין בערלה ומותרים מרבעי וז"ל: ודעתמיהם שהרוח משורן אפילו שאינם מתבשלין באילן חייבין בערלה ומותרים כרבעי עכ"ל א"כ יש שני מיני תמרים שאינם מתבשלים באילן א' מפני שהרוח השורן לפני שנתבשלו באילן דתמרים הללו אין להם תקנה ואין להם רבעי ואעפ"כ בערלה אסורין. ב' תמרים שמינו כך הוא שאפילו לא ישורן הרוח ויהיו על האילן עד גמר כולו לא יתבשלו עד שישימו להם במחצלאות שיתחממו ויתבשלו וסתם נובלות כמין זה הוא הלכך מהני דערלה דסתם נובלות הוא מין תמרים שאם היו על אילן עד גמר היו מתבשלים ונשרו לפני שנתבשלו שעליהם אין תקנה ואסור ע"לה איכא ואיסור רבעי ליכא ובכה"ג מיירי הטור כדברי אביו בפסקי הרא"ש. והא דפסק הטור בארו"ח (שם) דעל הנובלות והן מין תמרים שאין מתבשלים על האילן דמכרכים שהכל הא משמע דמיירי כמין תמרים בושלי כמרא שאין מתבשלין על האילן אבל כשמניחים אותם במחצלת ומתחממים ומתבשלים דבכה"ג גבי ערלה פירות הן וחייבים בערלה וכרבעי ולמה לענין ברכה אין מכרכין אלא שהכל איכא לטימר דברכת הנהנין שאני דברכה על דמאה היא ובשעת הברכה עוד לא נתבשל ולא נהנה משאי"כ בערלה בפרי תלוי מילתא וכיון דהפרי ראויה שחבבשל באופן מלאכותי להניחם במחצלת ותבשל הו"ל כבר פרי מעכשיו וחייבין בערלה

לח פרי הלכות ערלה ורבעי ציון

בערלה וברבעי ורק נשר מאילן לפני שנגמר בישולן כתב הרא"ש דאינו חייב ברבעי משום דמין תאנה שמקומה להתבשל על האילן וביוון דנשרה מהאילן תו לא תתבשל לעולם הלכך ס"ל להרא"ש דפירות אלו אינו חייב ברבעי ובכאלה מיירי הטור אבל בתמרים נושלי כמרא מורה הטור דחייבין גם ברבעי. ולפי זה לענין ברכה בין תמרים נושלי כמרא בין תמרים שנשרו מהאילן לפני גמר בשולן אין מברכין אלא שהכל והא דאמרינן בברכות (שם) דנובלות דמתני' דאמר סתם נובלות תמרים דבושלי כמרא הוא ולא תמרי דיוקא משום דהתם פירושא תמרי דיוקא היינו שנפל מהאילן אדור שכבר גמר בשולן מדפריך הנמ' (שם) למ"ד תמרי דיוקא מאי מין קללה. ואם נימא דנשר מהאילן לפני שנתבשל יהיו זה קללה שהפרי לא נתבשל ואיננה ראויה לאכילה כפירות מבושלות. כנלענ"ד לבאר שיטת הרא"ש זבנו הטור. ושיטת רבנו דנובלות דגבי ערלה דלפי מסקנת הנמ' דברכות דסתם נובלות בושלי כמרא לאפוקי תמרא דיוקא ק"י שהיהו משירן לאחר שנתבשלו דהוי פשיטא דחייב בערלה ורבעי ומאי קמ"ל וכן נובלות סתם דברכות (שם) אי אפשר לומר תמרי דיוקא שהרוח משירן לאחר שנתבשל דאיכא בורא פרי העץ הו"ל לברך לכן בעינן לומר דנובלות סתם בושלי כמרא וההא אם הרוח משירן קודם שנתבשלו נמי בבושלי כמרא דמי דלענין ברכה שניהם שוים דשניהם אינו נהנה מהם כמו פרי גמור הלכך אינו מברך אלא שהכל זה הלכך מפרש רבנו נובלות דכרתני' הם הפירות אשר נפלו מן האילנות דמי לבושלי שיתבשלו. משום דסוג תמרי דיוקא כזה. שהרוח משירן לפני שיתבשל דמי לבושלי כמרא ועל שניהם מברכין שדובל ולענין ערלה שניהם שוים ובשניהם חייבים בערלה וברבעי לכן מפרש נובלות מן האילנות מן הפרי קודם בשולן דאסור בערלה וברבעי. וה"ה בושלי כמרא דממנ"א אם יפרש כרא"ש שרופי חמה שבשלם ושרפם החום ויבשו. איכא שניהם שוים דשניהם אינם כפירות מבושלים ואלה כאלה ואם מפרש דאח"כ מגידים במחצלת ומתחממין ומתבשלין הרי סופן שיהיו פירות גמורין ומבושלים כ"ש שחייבין בערלה ורבעי. גם לפני שנתבשלו ונראה דעכ"פ בעינן שגדל כבר שליש עיין בהלכתא גבירתא בפ"א דערלה. הנה ראיתי להב"ח שכתב דהטור ורבנו לא פליגי. אלא טר אמר חדא ומר אמר חדא דרבנו מיירי בתמרי דיוקא והטור מיירי בבושלי כמרא ע"ש. אי"א לומר כן דתמרי דיוקא הו"ל פרי יותר טפי מבושלי כמרא בשלמא אם היה תמרי דיוקא בכיצד מברכין דמיירי דנשר מהאילן אחר שנתבשל כמו שהוכחנו לעיל הו"ל פרי מעליא הוא משא"כ לרבנו שדמפרש נובלות דערלה דנשר מהאילן קודם שנתבשל איכא בושלי כמרא לענין ערלה יותר טפי פרי מתמרי דיוקא דהא תמרי דיוקא לעולם לא יהיה פרי ובושלי כמרא אחר שישומו אותם בעפר או במחצלת יתבשלו ויהיו פירות גמורים ואם בבושלי כמרא אין רבעי כ"ש תמרי דיוקא ואיך אפשר דלא פליגי לכן נלענ"ד דרבנו והרא"ש פליגי בתמרא דיוקא מסוג השני שנפל מן האילן קודם שיתבשלו לרבנו חייבין בערלה ורבעי ולהרא"ש אינו חייב אלא בערלה ולא ברבעי ובושלי כמרא גם להרא"ש חייבין בערלה ורבעי ורעת הטור כרעת אביו הרא"ש. ומהריב"צ משמע דס"ל כהרא"ש מדפרש נובלות דמתניתין דערלה שמפילן הרוח נקראין נובלות דמשמע דמפרש שנפלו לאחר שנתבשלו ואז אסורין בכלן בין בערלה בין ברבעי אבל נפלו קודם שנתבשל אינו אסור אלא בערלה ולא ברבעי כרעת הרא"ש והטור ומה דעתו בבושלי כמרא אינו מבורא. וגם הש"ך יו"ד (שם) ס"ק ה'

פרי הלכות ערלה ורבעי ציון לט

ס"ק ה' כתב על רבני הבי"ח דכל דבריו אינם נכונים ע"ש. אך מ"ש הש"ך דמ"ש רבנו בפרק כיצד מברכין לפרש נובלות הם הפירות אשר נפלו מן האילן קודם שיתבשלו זהו פירוש דבושלא כמרא וכן מ"ש רבנו בפ"ק דערלה דתנן נובלות סתמא פירוש נובלות מן האילנות מן הפרי קודם שיגמור בישולו היינו נושלי כמרא ע"ש. ולענין זה אינו אלא כמ"ש דמפרש נובלות שנפל ע"י הרוח קודם שנתבשל דהיינו סוג תמרי דיוקא באופן שנפל על ידי הרוח קודם שנתבשל דבושלי דכמרא ותמרי דיוקי קודם שנתבשל דינם שזה ותמרי דיוקי דפרק כיצד מברכין לענין דמאי היינו שהפ"ד הרוח אחר שנתבשל כמ"ש לעיל. ואם נימא דגם המחבר ס"ל כמ"ש לא תקשה קושית הש"ך שהקשה למה כתב המחבר סברת המור במתם וסברת הרמב"ם בלשון יש מי שאוסר איפכא הו"ל למעבר דהא כל המפרשים הסכימו לדעת הרמב"ם וכן נראה עיקר עכ"ל. ולפי מה שכתבתי בפירות שנפלו מן האילן ע"י הרוח לפני שנתבשלו הרא"ש ומהריב"מ והטור כולם ס"ל דאינו אסור אלא בערלה ולא ברבעי.

המעמיד גבינה כ"ו כי"כ רבנו בפרק מ"ז ממ"א הלכה כ"ו וז"ל: המעמיד גבינה בשרף פני ערלה או בקיבה תקרובת עכו"ם או בחומץ יין של עכו"ם הרי זו אסורה בהנזיה. אע"פ שהוא מין בשאינו מינו ואע"פ שהוא כל שהוא שהרי הדבר האסור הוא הניכר והוא שעשה אותה גבינה עכ"ל. מ"ש והוא שעושה אותה גבינה כוונתיה לומר מעם למה לא נאמר שיתבטל בששים היינו משום שדושרף עושה אותה גבינה וכאילו היא כולה חתיפה דאיסורא. ועיין מ"ש דקמן הלכה ל"ג ע"ש.

אבל בזית כ"ו עיין בחינוך מצוה רמ"ו ועיין במנחת חינוך שם כ"ב החינוך מצוה רמ"ו: ועובר על מצוה זו ואכל בזית מפירות האילן רחוק שני ערלה או אפילו משומר הפרי אותו הידוע שנאסר עמו חייב מלקות עכ"ל. ושיעור צירוף באכילה ובשתיה עיין מה שכתבתי בספרי עשר תעשר הלכה ס"א ע"ש. ומשקין משומר לפרי אפילו בשאר פירות חייבין להרוסם ב"ק כמו שהבאתי לעיל ועקרי דינים ס"ו ל"ב אות נ' כתב בשם הספר זרע יעקב ס"ו ס"ט יין של ערלה וכלאי הכרם וכן כל איסור מאכל שנאמר בלשון אכילה שיעורן בכזית בין בלח בין ביבש עכ"ל. והמנחת חינוך שם כתב דדוקא אם שתה משקים מיתמים וענבים הוא דחייב מלקות אבל אם שתה משקים היוצאים משאר פירות אין לוקין אלא עובר בעשה ע"ש.